

Rold Skovs Venner

Når solen bli`r herre.

Gl. vandresang.

Det var bare dejligt atter at komme til skovs efter en "lang" vinterpause på ca. to måneder. Søndag den 11. marts lagde 90 Rold Skov Venner ud på årets første tur, hvilket var et særdeles flot fremmøde, idet medlemmerne, af forskellige årsager, blot havde haft en enkelt uges varsel inden turen.

Vi mødtes ved Jægerslund i Skørping, men gik dog straks over til Fræer Nordre Purker, hvor Helge, som den første handling i år, startede med at drille fmd. Bare fordi han havde taget 39 minutter om at koge en grydefuld kartofler oppe på Ørslev Kloster. Men når en præst og en norsk malerinde af bar hjælpsomhed skruer henholdsvis op og ned på komfuret, så er det jo heller ikke let.

Vi er stoppet op på et sted, hvor der faktisk er en rigtig flot troldeskov. Vi har også troldeskov oppe i Vælderskov, på Ørnebjerg, i Bjergeskov, og i Rebild Skovhuse. Og så altså denne, som allerede statskovrider Poul Lorenzen helt tilbage i 1920 havde så meget øje for - selv om den jo var Lensgrevens - at han foranledigede at den blev fredet. Helge er sikker på, at når den gamle troldeskov oppe i Vælderskov ikke mere kan klare sig, vil det blive denne, der bliver til områdets egentlige "Troldeskov".

Helge fortæller, at stedet også er meget benyttet af Skørpings borgere. Her om vinteren bruges det til skisport, næsten som om det var Sct. Moritz. Den megen færdsel gennem den øvrige tid af året har endda dannet nogle selvskabte kondistier, hvilke bl.a. går ind gennem et dejligt moseområde. Der skal vi også ind. Og hvor var det en dejlig naturoplevelse at passere et sådant område på en sen vinterdag, hvor disen og fugten er med til at give både farver og dufte et ekstra pift.

Vi fortsætter fra mosen over på den anden side af Fræervejen, og går et stykke rundt om Estrup Dam. Helge fortæller, at den gamle museumsdirektør Peter Riismøller havde en teori om at der tidligere har ligget en landsby med navnet Estrup, men at denne, som så mange andre, blev nedlagt efter "Den sorte Døds" hærgen i årene 1348-49.

Som bekendt er vi denne gang på besøg i Lindensborgs del af skoven, og hvis vi skal karakterisere hvad det er, der gør Rold Skov så smuk, fremhæver Helge, at den for det første er så kuperet, så er det dens kilder, og så er det endelig dens moser. Disse sidste har vi set nogle af i dag, men tidligere var der dog langt flere af slag-sen. Rold Skov var berømt for sine moser. Man skulle ikke gå ret langt før man kunne møde en mose. Det dejlige er, siger Helge, at statsskoven nu begynder at genskabe disse moser. Der er bl.a. tale om at Store Økssø Mose skal reableres indenfor de næste 15-20 år. Og det vil jo være dejligt, føjer han til.

Tegning af

et kronstyr.

Helge slutter denne pause med at gøre opmærksom på at vi ikke fik nogen "skideballe", jfr. turen i april 1991, da vi passerede golfbanen. Det er fordi jeg er blevet mere medgørlig med årene, siger han, nu går jeg bare forbi på vejen og ikke tværs over greenen. "Det går tilbage for ham", lyder der en kommentar i baggrunden. Og det skal jo være rigtigt.

Næsten ude ved hjørnet af Fræer- og Terndrupvejen stopper vi ved et lille hus med navnet, Purkerhus. Det var her at Lindenburgs skytte tidligere boede. Det var dog mest hans kone, som Helge lærte at kende, og Helge kan fortælle at hun var et utroligt "snakkechatol". Hun havde bl.a. kendt alle lensgrevens tre koner, men hun var også god for at fortælle om når hendes mand havde været ude på krybskyttejagt.

Dette får Helge til at fortælle om de mange krybskyttesager, som vi fandt i Viborg. Både her fra Lindenburg, og fra Statsskoven. Vi fik virkelig dokumentation for Artollerist Niels og alle hans gerninger med hjem. Der lå nemlig adskillige sager på Artollerist Niels, men det fremgår dog ikke af disse, hvor stor en skælm han egentlig var i folkemunde.

Det var f.eks. Artollerist Niels, der kom i Svikmøllen i 1929, fordi han sagde til dommeren i Terndrup: "*Ål` de dyr, der er hvid` i røven, det er min`*". Hvilket de som bekendt er allesammen.

Vi husker også historien, da han blev taget i at have skudt en kronhjort, men klarede frisaag ved at skyde et ekstra skud af og smøre sig ind i blod fra dyret, og derpå få skovfogeden til at hente hjælp hos doktor Bartholdy i Skørping. Imidlertid var der dog hverken Artollerist eller kronhjort at se, da skovfogeden kom tilbage med doktoren.

Eller historien da skovfogeden og landbetjenten kom ud til hans hus i Otteruphuse, og Niels næsten indrømmede at have skudt et dyr, hvorfor han blev taget med og indsat i arresten i Terndrup natten over. Den næste dag blev Artolleristen fremstillet for dommeren. Men nu ville han ikke indrømme noget som helst, og da landbetjenten spurgte hvorfor han så spildte både sin egen, betjentens, skovfogedens, og ikke mindst dommerens tid, svarede Niels: "*Åh` det ska` a sej dø`, a hår en søster her i Terndrup, å hun hår føs`daw her i daw, å så tænt` a at a ku` få gratis transport*".

Turen går nu over Terndrupvejen op mod det flotteste stykke stævningsskov vi overhovedet har i Rold Skov, hvilket ikke er en overdrivelse. Det er et virkelig flot stykke natur, og derfor også lige stedet for at holde frokostpause.

Til orientering for deltagere, som måske ikke har været her før, benytter Helge da også lejligheden til at forklare forskellen på at styne og stævne. Ved styning foregår beskæringen som bekendt i toppen af træerne, og ved stævning sker det nede ved roden. Træerne her på stedet er de såkaldte Rold Skov bøge, som har den evne, at de kan skyde op fra roden med mange stammer. Ved at gå lidt rundt i området, kan man finde eksemplarer, som har op til mellem 25 og 30 stammer fra samme rod. Nogle af dem er endda vokset op på den måde, at de har dannet en del øjer. Alt sammen en følge af hårdhændet behandling fra menneskene, samt dyrenes afgraving af de nye, friske skud.

I Jægersborg Skov, som vi besøger i dag, findes der også et område, der kaldes Stougaards Ege. Her minder Helge os om at se ned, hvis man står ved nøgne træer og er tvivl om arten, det gamle visne løv fortæller hvilken art det er.

Stougaard kom til Lindenburg distrikt som skovrider efter skovrider Weismann, der var kendt som en meget dygtig forstmand. Weismann var imidlertid blevet uvenner med Lensgreven efter en episode, hvor han ikke havde efterkommet en ordre om at fælde et bestemt træ.

Lensgreven påtalte dette, hvortil Weismann svarede: "*Det går over min forstlige ære at fælde det træ*". "*Ja, og det går over min lensgrevelige ære at have en skovrider, der ikke gør som jeg siger*", sagde Lensgreven. "*De er fyret*". Og så var det samarbejde forbi.

Helge fortæller herefter historien (her gengivet i den korte version) om hvordan han kom i kontakt med den ellers så tilknappe skovrider Stougaard ved hjælp af et maleri. Skovrider H.P. Stougaard boede nede i det tidligere lensgrevelige enkesæde, Jægerslund, hvor vi netop har mødested i dag. På et tidspunkt havde Helge brug for at få noget at vide om Røverne fra Rold, og da Stougaard nok var den, som vidste mest om dette emne, søgte Helge og fik da også foretræde for Stougaard på dennes kontor.

Stougaard var dog meget forbeholden, men tilfældet gjorde at Helge kom til at rose et stik, som var lavet efter et maleri af en lille skovsø. Dette bevirkede, at Stougaard nu blødte så meget op, at Helge blev inviteret med ind til kaffe i privaten. Her hang nemlig det originale billede, og Helge fik nu en lang historie om hvordan det var blevet anskaffet, og fra den dag var de to mænd blevet fine venner.

Resten af turen går herefter gennem den nordlige del af Jægersborg Skov, der også kaldes Fræer Purker. Men da vi når ud til den vestlige gennemgående grusvej, kunne halvdelen af holdet dog ikke styre sig for at gå op og se til Marilyn Monroes attributter, mens den anden halvdel pænt gik ned og ventede ved deres biler. Hvilket hold var Helge mon på?

Tur 2.

I det herligste forårsvejr, som man overhovedet kunne tænke sig, mødte der 78 personer op på bålpladsen i Arden for at tage på tur i Hesselholt Skov den 22. april.

Men inden vi tog ud på turen, havde vi dog den store glæde at kunne præsentere vores nye flotte turbrochure. Vi har gennem længere tid følt, at der var behov for at lade fremstille en brochure med relevante oplysninger om vore aktiviteter. Brochuren er blevet meget flot, men den har også været meget dyr, uden at det dog har kostet noget for den daglige drift af Rold Skovs Venner. Det ligger nemlig sådan, at deltagerne på sidste års Harzen-tur gav tilsagn om at vi måtte bruge overskuddet til dette formål, hvilket dækker den ene halvdel af prisen. Vi har så yderligere søgt Friluftsrådet om et tilskud, og har derfra fået tilsagn om at de vil betale den anden halvdel, så det kan jo ikke være bedre rent økonomisk. Alle deltagerne fik selvfølgelig udleveret et eksemplar efter dagens tur, ligesom vore øvrige medlemmer også vil få det på de kommende ture.

Som det første sted i dag skal vi besøge Hvass` Sø, men inden vi når så langt stopper Helge op og fortæller om arbejdet med den nye Rold-Skov-Bog. Både om hvordan det går med den nødvendige fondsstøtte, Dronningen har f.eks. støttet med 15.000 kr, men også om arbejdet med indsamlingen af stof via gamle håndskrevne gotiske dokumenter. Fmd. er, som måske bekendt, blevet betroet denne opgave, hvorfor Helge beder ham fortælle om den historie han senest har læst, idet denne er en krybskyttehistorie, der har foregået i lige nøjagtigt denne del af skoven, hvor vi også skal færdes i dag.

Vi fortsætter nu den korte vej til Hvass` Sø, hvor træerne hele bredden rundt spejler sig smukt i det klare vand. Ved et tidligere besøg i november måned '96, så vi for første gang at søens overløb var blevet ført videre ned i Hummelbækken via et kampestensbelagt strømleje. Dette er nu blevet forlænget i form af et snoet løb, der fører vandet næsten helt frem til det løber under både grusvejen og banelinien, for at fortsætte mod øst til Willestrup å. I hele Rold Skov området har vi kun to vandløb. Lindenberg å, der som bekendt løber mod nord til Limfjorden og så Hummelbækken, der gennem Willestrup å fortsætter mod syd til Mariager fjord. Alle andre vandforekomster er kilder, som afgiver deres vand til Lindenberg å.

Turen går nu mod nord, og snart efter ser vi på højre hånd en gammel grusgrav. Det er nu ikke til at se det, hvis man ikke lige ved det. Her fortæller Helge om nogle oplevelser han har haft med skovens dyr. I begyndelsen, da han var uerfaren med det at komme helt tæt på dyrene, var det mere eller mindre tilfældigt at få dem at se, men det kunne måske ske, at der pludselig løb et dyr over vejen når han var ude i skoven. Han lærte dog senere hvordan man kunne få dem at se, sådan helt tæt på. Det har noget at gøre med, at man skal vælge de rigtige tidspunkter og de rigtige steder. Den første gang Helge rigtigt så vildtet her i skoven, skete en forårsdag, hvor han netop gik ved denne grusgrav. Grusgraven havde den gang endnu ikke fået nævneværdig bevoksning, og pludselig så han en kronhjortehind stå med en kalv som diede moderen. Det er

en sådan naturoplevelse, der bliver husket som en af de gode.

Vi stopper også henne ved vejkrydset hvor Helge mindes en anden naturoplevelse. Under en jagt stod han sammen med en tandlæge fra Århus, der blot pegede op i luften med sit gevær da er ungt stykke råvildt faldt lige foran ham ved en grøft den ikke havde set. Her så man virkelig hvad det vil sige at være en fin jæger. Kampen ville have været for ulige.

Efter dette vejkryds forlader vi nu skovvejen, Roldvej for at skrå ind gennem skoven til Jætternes Baghave, som i dag er blevet en museumsskov, hvor træerne skal have lov at blive stående. Disse store sitka- og douglasgraner er helt op til 45 meter høje, og mens vi gik op ad bakken, kunne man ikke undgå at bemærke, at der var væltet nogle af dem, hvilket skete i decemberstormen i 1999. I den store storm i 1981, hvor det gik virkelig hårdt ud over Rold Skov, var man bange for at alle de store træer skulle vælte. De fleste klarede dog heldigvis uvejret, og især de der står her øverst på bakken. Årsagen var dels en nabobevoksning af bøgetræer, der ydede nogen læ, og dels at vinden kan få ekstra styrke når den presses sammen på et sted, der faktisk danner en slugt. Her gik alle de store træer desværre til.

Turen fortsætter mod nord ad Hintz Vej og Ritmestervej, men lidt længe fremme stopper vi ved et lille areal med egetræer. Helge fortæller om hvordan egen forsvandt tilbage i 1500 tallet da bøgen indvandrede fra syd. Så det er lidt snyd med de ege vi ser her, siger han, da disse er plantede af skovens folk. Der var praktisk talt ikke ege tilbage i de centrale dele af Rold Skov, men især Jens Hvass plantede mange egetræer. Dette var dog ikke så meget danske, men mere nogle hollandske arter, som han mente skulle være bedre.

Som tidligere nævnt, er vi i dag på besøg i Hesselholt Skov. Det er egentlig morsomt at tænke over hvordan denne oprindelige hasselskov er opstået, siger Helge. Da isen forsvandt i Danmark for 15.000 år siden og pionerplanterne indvandrede, var det i begyndelsen rypelyng, dværgbirk og dværgpil. Efterhånden begyndte dog de rigtige træer, som vi kender i dag, at indvandre. De kom også alle sammen nede syd fra. Der fandtes kun to veje de kunne passere Alperne, enten gennem Rhonedalen eller gennem Donaudalen, men alle var de på vej, gran, birk, fyr, eg, ask, el, bøg, osv. Den sidste, der var på vej var hassel, men der skete alligevel det mærkelige, at da træerne var nået halvvejs op i Tyskland, overhalede hasselen alle de andre. Det var nok ikke fordi hasselen var hurtigere end de andre, men fordi de blev hjulpet på vej pga. de næringsrige hasselnødder, der var gode som føde for både dyr og mennesker.

Den første af vore egentlige træarter, der således nåede herop, ud over fyr, birk og enebær, var altså hasselen, og med hasselen kommer uvægerligt egetræet. Så her i Rold Skov som alle andre steder i Danmark, har der været den mest vidunderlige urskov, bestående af hassel, eg og lind. Det flotteste skovbillede Danmark nogensinde har haft, føjer Helge til.

Vort næste stop sker henne ved det militærdepot, som ligger umiddelbart ved garageanlægget og vagtstuen. Også her kommer Helge ind på sine oplevelser i skoven. Sejre er jo altid dejlige, siger han, men nederlag er nu heller ikke værst. Jeg havde et af mine dejlige nederlag lige her. Nu følger historien om da Helge under et kondiløb fik en ubændig lyst til at se hvad der var inde i en sådan "bronzealderhøj", som han ironisk kalder dem. En dag da døren stod åben, greb han derfor chancen til at finde på en "dum" undskyldning for at løbe ind og spørge om vej. Og så kom nederlaget da der blev svaret: "Du skal bare løbe lige ud Qvistorff, så kommer du hjem".

Ø.P. beder nu om ordet og fortæller om låsesystemet, at der er udsat en præmie på 1 million kr. hvis man kan dirke en sådan lås op. Låsene er fra den finske fabrik Abloy, og ingen tyveknægt nogensinde har kunnet dirke en sådan op. Meget å propos skete der i de samme dage et indbrud i et tilsvarende anlæg oppe i Dronninglund Storskov. Ikke ved at dirke låsen op, men ved at skære hele låsesystemet op med en skærebrænder.

Henne ved den store kæmpehøj, hvor de døde er blevet begravede helt tilbage i bondestenalderen for ca. 4.500 år siden, fortæller Helge, at der er 7 grave. En central grav og 6 i periferi-

en. Højen er så stor, at Helge forestiller sig at det mindst må være "Kongen af Rold", som er begravet her. Højens placering fortæller os samtidigt at området den gang ikke var skov. Det nuværende Rebild Skovhuse gik faktisk ca. 500 meter længere mod syd, hvor den sidste høj ligger, inden vi kommer ind i det område, der har været skov fra arilds tid.

Vi skal nu over til et sted, hvor Helges "dybdeborende, indgående og videnskabelige" erfaring siger ham, at bøgen først springer ud. Og da han har været væk fra Rold Skov i 14 dage, kan det jo være at den er sprunget ud i mellemtiden.

Vores tur skal nu gå gennem St. Økssø mose og videre nord om selve Økssøen. Men lige inden gør Helge dog opmærksom på at vi kan se hen til den store bøg med navnet Ritmesterbøgen. Vi ved endnu ikke helt bestemt hvilken ritmester, der har lagt navn til netop dette træ. Helge beder fmd. bekræfte, at området har tilhørt Store Restrup gods, hvilket siger os at det sandsynligvis må være en ritmester derfra som er navnefaderen.

Nede ved søen gør vi holdt ude på den lille pynt, hvor der er meget velplaceret står en af skovens mange egetræsbænke. Da et af vore medlemmer, Tove Christensen, har medbragt en Gordon Gin flaske, (altså fyldt med vand forstås), får dette Helge til at mindes en dame, der ombord på et krydstogtskib drak 1/2 flaske Gordon Gin om dagen. To år senere mødte Helge hende igen i Schweiz, men trods det at han havde serveret for hende 4 gange dagligt i et halvt år, kiggede hun bare på ham og sagde: "Hwo are you". Også et nederlag?

Man kan ikke undgå at bemærke, at vi befinder os på gyngende grund. Årsagen er naturligvis at stedet her er et gammelt moseområde, hvor det øverste lag består af det såkaldte "hundekød". Først længere nede kommer den gode tørv. Helge kan således fortælle at den nærliggende gamle tørvegrav, som blev anlagt under krigen, er hele 12 m. dyb. Han tilføjer, at da man engang under gravearbejdet stødte på noget hårdt, og opdagede at dette var projektiler, som tyskerne havde smidt ned i tørvegraven, kan det nok være at arbejdet stoppede i en fart, indtil militæret kom og fik disse taget op.

Vi fortsætter nu over til "festpladsen" ved søens østside, hvor der bl.a. bliver holdt Sct. Hans bål, thi det er netop her Helges videnskabelige undersøgelser viser at bøgen først springer ud. Det var den også - næsten.

Alle troede at der nu var frokost. Det var der bare ikke, for den skulle holdes henne i Røverstuen, (altså i hullet og ikke på kroen forstås). Det viste sig senere, at 12 trætte personer var blevet tilbage ved søen - *uden* at sige det til nogen. Det må man altså ikke.

For de lydige går turen nu atter ad Roldvej hen til Røverstuen, og så var tiden kommet til både at spise frokost, hygge sig og fotografere hinanden. Og endelig dukkede de 12 "frafaldne" da heldigvis også op, således at turens sidste etape kunne gå ad Røvernes Vej forbi Hestegraven og derfra videre ad Ardenvej til Arden i samlet trop.

Som lovet ved turens start var der her uddeling af vore turbrochurer. Vi har senere erfaret at den er blevet taget godt imod, idet mange har givet udtryk for at den er både flot, og særdeles professionelt sat op.

Tur 3.

Selvom søndag den 13. maj var både "Mors dag" og en stor konfirmationssøndag, mødte der alligevel 56 personer op ved Solbjerg Kirke for at tage med på travetur i de dejlige Solbjergskove. Men da også Solbjerg Kirke havde konfirmation med hele 2, skriver to, konfirmander, kørte vi straks det lille stykke vej mod nord, hvor der ligger en stor gravhøj med en særdeles flot udsigt. Dette var bare Himmerland med stort H. Det var dog endnu så tidligt på dagen, at der lå en smule dis over landskabet, men heldigvis ikke nok til at hindre udsynet til både Lille Vildmose, Mulbjergene, samt Toft- og Solbjergskovene.

Det var nu meningen at vi skulle køre i samlet flok hen til Solbjergskovene, men, bortset fra det år hvor vi alle mødte på Ravnborgs gårdsplads, gik der som sædvanligt kuk i det. Et lille hold kørte til venstre ad Hurupvejen, og et større til højre ad Korupvejen.

Nu skal vi ikke bore i det her, hvem der kørte rigtigt, og hvem der kørte forkert. Men, for at få samling på tropperne kørte vedkommende, der havde ført an på det lille hold, ud for at lede efter det større hold, og fandt da også dette på vej til Korup. Men da turlederen her sagde, at der skulle vi gå, var der ikke andet at gøre end at hente det lille hold ind i folden. I mellemtiden var der dog blevet sået så meget tvivl i turlederens sind, at vi som en kompromisløsning valgte at dreje ind ad Graverhusvejen, (nogle få stykker godt nok i bil), men herfra gik det nu på gåben for alle videre ad en markvej over i Solbjerg Sønderskov.

Den egentlige tur kunne begynde.

Straks inden for skovbrynet passerer vi vandløbet Hule Rende, og kort efter stopper Helge og fortæller, at Solbjerg Skovene i virkeligheden er en del af de tidligere store skovområder, der lå i hele østhimmerland. Man kan sige at alle disse småskove, Solbjerg Skovene, Fredenslund Skovene, Bælum Sønder- og Nørreskov, Terndruplund, osv, i virkeligheden er en del af Rold Skov, der så tidligere blev mishandlet og følgelig decimeret.

Helge omtaler også hvordan vi i forbindelse med arbejdet på den nye bog om Rold Skov, har fundet nogle helt vidunderlige ting om skovens historie, og ting som tillige giver et billede af hvordan skoven så ud i forne tider. Der er ingen tvivl om at Rold Skov har været langt mere åben, og med langt flere moser, heder og engdrag end vi nogensinde havde troet. Det har vi nu et synligt bevis på, idet der mellem alle disse skove herovre øst på, nu er store områder med marker, hvor der tidligere var moser, enge, heder og kratskov.

Lige efter at vi var gået ind i skoven, mødte vi ejeren Poul Svanholm. Helge fortæller at han var protegè af den meget magtfulde og enerådende direktør på Carlsberg, A.W. Nielsen. Det helt specielle og fantastiske ved A.W. Nielsen var, at han ikke drak øl eller spiritus overhovedet - kun mælk. Noget som der blev gjort meget grin med, men som han selv syntes var meget morsomt.

Poul Svanholm blev sat ind og skulle arbejde sammen med A.W. Nielsen i 6 mdr. inden han skulle overtage direktørstolen. Der var dog ingen, der regnede med at han skulle blive en lige så magtfuld herre som sin forgænger, men det blev han, og han er i dag en af Danmarks mest magtfulde mænd, som sidder i bestyrelsen for både Carlsberg og A.P. Møller, samt er formand for Den Danske Bank.

Vi befinder os ved et stykke, der inden for de senere år er tilplantet med lærk pga. at den er så god til at komme op i lavninger. Den tåler nemlig frost meget bedre end f.eks. grantræer, og da frosten altid står i nogle sådanne lavninger, er netop lærken velegnet til at plante her. Men ellers er Solbjerg Skovene udprægede bøgeskove, og endda af en meget flottere slags end ovre i Rold Skov. Der ligger f.eks. et stort voldsted inde midt i skoven, Gaardsens Vold, som er nu bevokset med bøge. Der skal vi ind.

På Gaardsens Vold stod der tidligere syv kæmpestore bøge, der blev kaldt "De syv Søstre". Men da den sidste af disse, kaldet "Birgitte", nu desværre også er blevet fældet, og da naturen til stadighed forandrer sig, har vi nogen besvær med at finde det rette sted. Det skulle vise sig at det blev den store rorgænger Bo Rosbjerg, som endelig fandt det, og som nu viste dette ved at springe op på netop det stød, som stod tilbage hvor Birgitte engang havde stået i al sin magt og vælde.

Gaardsens Vold er et af de voldsteder, der var så utroligt mange af i Himmerland. I Rold Skov havde vi f.eks. det berømte Egholm Slot, Stubberupgaard og Korup, der stod ind til Valdemar Atterdag begyndte at indtage dem, hvorpå datteren Dronning Margrethe 1. gjorde absolut ende på deres eksistens. Det var jo hende, som på forskellig vis samlede alle 3 riger i Norden, og da hun ikke ønskede, at der skulle være alle disse borge rundt om i landet, som eventuelt kunne

være arnesteder for oprør, blev de slagtede allesammen. F.eks. blev det sagt om Nørlund Slot, "at det var ej et herresæde, men en røverborg". Det var således første gang, vi hører om røvere i Rold Skov.

Her på Gaardsens Vold, som var et meget stort voldsted, var det dog langt værre. Den gang stod havet jo højere oppe i forhold til landskabet end i dag, således at man let kunne se ud over Kattegat. Når folkene fik øje på et skib ude på havet tændte de blus, for at søfolkene skulle tro at det var et fyrtårn. Når de så gik på grund blev de efterfølgende overfaldet, slagtet og frarøvet deres værdier. Sømanden Bo Rosbjerg sætter dog her spørgsmålstegn ved om man havde fyrtårne, som vi kender dem i dag. Hvem ved?

Lige midt i Solbjerg Sønderkov ligger der en køn lille sø østen for Gaardsens Vold. Vi går nu rundt om denne og ikke så langt mod syd finder vi lige stedet for at holde frokost. Vi har tidligere holdt frokostpause oppe ved familien Svanholms jagthytte, men dog på et tidspunkt da ejendommen Ravnborg kun var beboet i visse perioder.

Da vi senere passerer jagthytten fortæller Helge, at den første Svanholm kom ovre fra Sebbes Kloster, som han købte først i 1800 tallet. Selv om landet da var i økonomisk krise, der endte med statsbankerotten i 1813, gik dette udmærket, hvorfor Svanholm købte flere godser op, herunder Viffertsholm, Porsgaarden og skovene her. En onkel til Poul Svanholm boede på Porsgaarden, hvor han nærmest levede som eremit. Da han døde for ca. 20 år siden solgte arvingerne Porsgaarden til en ejeren af vaskeriet Polarvask i Randers, Børge Kejser. Samme Kejser var en utroligt velhavende mand, ja nærmest mangemillionær, men han blev meget forarget over at den gamle Svanholm ikke havde kørt hen til købmanden for at få sin pant for en bunke gamle flasker, som lå ude i laden. Så det gjorde Kejser.

Den gamle Svanholm havde ønsket efter sin død at blive stedt til hvile på en gravhøj, hvilket familien også søgte om, men ikke fik lov til at gøre. Man ankede sagen og gik så langt som man overhovedet kunne, men fik stadig afslag hele vejen igennem. Urnen blev så sat ned på kirkegården, men nogle af familiens medlemmer var senere så flinke og rare, at de en nat gik hen og gravede urnen op, for at sprede asken ud over kæmpehøjen ovre ved Porsgaarden. Så der ligger han altså i dag, hvilket jo ingen mere kan ændre noget ved.

Turen fortsætter mod nord i retning af Solbjerg Stationsby. Da vi er nået netop så langt, at vi kan se denne stopper Helge en sidste gang for at fortælle. Denne gang historien om Kresten Sørensen Testrup, som var den, der sørgede for at det sydøstlige hjørne af Himmerland blev tilplantet med frugttræer, således at denne egn senere fik betegnelsen "Kirsebæregnen".

I begyndelsen havde bønderne været stærkt imod, at de nu skulle til at beskæftige sig med noget så usædvanligt, som at plante sådanne nymodens træer, men da de kunne se at det lige pludselig blev en god forretning, blev de snart af en anden mening. I Hadsund blev der endda oprettet en saftfabrik, Hornbechs Fabrikker, som de kunne sælge varerne til.

Chresten Sørensen Testrup var kommet her til egnen ovre fra vesthimmerland i forbindelse med at godset Wiffertsholm blev sat til salg ved auktion. Han gik altid klædt som en bonde og talte himmerlandsk, hvilket fintfolket ikke brød sig om, hvorfor man enedes om at give ham hammerslag ved et lavt bud, da man ikke mente at han kunne betale, og derfor så kunne vise ham bort. Da han havde fået sit hammerslag spurgte auktionarius om han kunne stille kaution, hvortil Testrup svarede: "A tror nok, kaution er unødvendig, naar a hår skillingen å betål med" Han gik nu hen til vinduet og råbte ned til karlen, som holdt ned i gården fordi de ikke engang havde fået lov til at sætte hestene i stald: "Jens, kom ind med det bette røde skrin". Så betalte Chresten kontant og føjede til: "Nu maa a vel faa mine heste i stald".

Et af klenodierne på Wiffertsholm er den dag i dag et lille rødt skrin. Ja rigtigt, lige nøjagtigt "Det bette røde skrin", som Chresten Sørensen Testrup bragte med sig helt tilbage i 1740.

Det er også den samme Chresten Sørensen Testrup, som har skrevet et af danmarkshistoriens vægtige værker, "De Rinds Herreds Knaber". Det specielle er, at det handler om almindelige

menneskers forhold i Himmerland i 15-1600 tallet. Man har dog ikke taget dette værk helt for historisk pålydende, idet man mener, at han broderede lidt på tingene. Han fortæller bl.a. en historie om en træfning mellem tyskere og danskere ovre ved Simested å i 1627. Man havde bygget befæstninger på begge sider af åen, og en dag var der en tysker, der viste sin foragt for danskerne ved at kravle op på volden og vise dem sin bare røv. Der var dog en dansker, som var hurtig til at skyde, der ramte tyskeren lige i krydset så han var dræbt på stedet. Dette er selvfølgelig en god saftig historie, men tænk, for ca. 15 år siden gravede man på stedet hvor træfningen var foregået, og fandt et skelet hvor der sad en kugle lige på det pågældende sted. I dag kan man ved selvsyn se dette skelet på Viborg Stiftsmuseum, så Testrups historier var måske ikke så forkerte endda.

Turens sidste etape går nu via Solbjerg Stationsby tilbage til bilerne. Det vil sige til det sted, hvor de fleste biler holder, idet 3 deltagere af det smukke køn er blevet kørt ind til Wiffertsholm Hovskov for at kunne hygge sig på en alternativ og mindre krævende tur. Hvorfor der så var kørt 4 biler derind, får stå hen i det uvisse, men selv om Helge nok hellere havde set, at de 4 chauffører skulle have haft en ekstra stroppeur, var Bo Rosbjerg alligevel så nådig at køre disse ind til stedet. Pga. de før beskrevne omstændigheder, var det nu ikke for at turen havde været så lang, helt præcis 8,338 km., men alligevel nok til at et helt lille hold valgte at køre tilbage til gravhøjen hvor vi startede, for der at slutte strabadserne af med en god snak over en ekstra tår kaffe.

Tur 4.

I dag, søndag den 10. juni skal vi på tur med udgangspunkt fra Havedalspladsen ca. midt på Buderupholmvejen. Men før vi starter turen, fortæller Helge lidt om Havedalshuset og dets beboere i tiden omkring ca. 1890. Bl.a. om at børnene fra Ørnebjerghuset løb her over om sommeren, fordi konen, Hanne gav dem nogle dejlige æbler at spise. Noget som ikke var så almindeligt at gøre den gang. Men her havde man rigeligt af dem, og man kan endnu den dag i dag finde nogle af disse gamle frugttræer her på pladsen. Helge fortæller også lidt om hvad vi skal se på turen, og spørger, hvor mange der aldrig har set en Fruesko i virkeligheden. Dette er der dog kun 4 af dagens turdeltagere, som ikke har. De kan så glæde sig til synet, og alle vi andre til gensynet af de smukke blomster. Den kære turleder kommer også ind på ejerskabet af Rold Skov. Man siger almindeligvis at Rold Skov har 4 ejere. I princippet er dette også rigtigt, men det er dog også forkert, for i virkeligheden har Rold Skov 5 ejere, idet det ikke kun er Lindemborg, Buderupholm, Nørlund og Willestrup, som er ejere, men også Teglgården oppe i skovens nordlige ende ejer et stykke af skoven.

Hvor skal vi hen i dag? Spørger Helge pludselig fmd, som om han ikke godt vidste det. Denne vil godt sige at vi skal i Bjergeskov og Skørpinglund, og at vi skal besøge kulbrænderen Frode Jensen, men belært af bitter erfaring skal han ikke have noget sagt om rækkefølgen, idet Helge så bare vender det hele rundt.

Vi starter dog med at gå ind i den del af skoven, som hedder Skørpinglund. Navnet kommer af at der her, efter at man havde forhugget skoven, stadig var en lille lund tilbage med gamle bøge. Ellers lå dette areal hen som en hede-strækning helt inde fra Skørping og ud til Buderupholm. Det er faktisk ikke så mange år siden, at heden forsvandt. Da kromanden Frimuth Engelst kom her til egnen som 14 årig omkring 1919 var der stadig hede på et stort stykke af området.

Inde ved bronzealderhøjene, hvor der i dag er utroligt smukt og fuglene synger, fortæller Helge, at han ikke mere er helt så skråsikker på hvilke høje der er fra yngre stenalder, og hvilke der er fra bronzealderen, idet han efter en ekskursion med skovrideren og museumsin-

spektør Jens Nielsen fra Aalborg Historiske Museum, har fået sin opfattelse revideret af hvilke høje, der er hvad. Der har dog aldrig været tvivl om at disse høje er bronzealder. Men det kan jo så godt være at det er stenalder, føjer han underfundigt til.

Vi fortsætter mod øst til Teglgaards Hedehus, som er et af de ca. 40 huse som statsskoven ejer rundt omkring i skoven. Her bor der en skovløber, som er særdeles dygtig til at skære i træ. Det er netop ham, som har skåret ikke bare den flotte ørn, men også frøen og uglen man kan finde på en trave- eller løbetur rundt om Store Økssø.

Tidligere boede der her på stedet gennem mange år en skovløber, som hed Elmer Møller Frederiksen. Denne havde træben fordi han som ung skovarbejder havde været ude for en traktorulykke, hvor han mistede det ene ben. En dag da han og vennerne sad nede i kælderbeværtingen "Stalden" under Hotel Rebild Park, var der nogle københavnske fagforeningsfolk, som skulle vise de her jyder, at de havde magt over tingene. Efterhånden blev det til mange genstande, og lige pludseligt gav en af fagforeningsfolkene Elmer et ordentlig klask på låret. Det skulle han dog aldrig have gjort, da dette virkelig var noget som slog igen. For selv om et sådant træben altid var lavet af lindetræ, som er blødt at skære i, føltes det bestemt ikke sådan ved et kraftigt slag med de bare hænder.

Det var også den samme Elmer, som svarede, engang da Frimuth Engelst og Jens Ørnebjerg havde diskuteret længe om hvornår Søren Sømand døde: "Jeg skal ikke kunne sige om det er 4 eller 5 år siden han døde, men det er i hvert fald 6 år siden han blev begravet".

Da Elmer fyldte 60 år havde Helge en flaske brændevin med som gave, og mens de 2 mænd sad og talte sammen sagde Elmer pludseligt om sin far, der var tækkemand og en af dem som godt kunne lide en dram. Ja, det er sjovt at du kommer med en flaske brændevin. Da min far fyldte 75 år fik han også meget af den slags, og da han senere blev spurgt om hvad han havde fået i gave, sagde han blot: "Jænne nøtti ting".

Fra Teglgaards Hedehus går turen nu langs banen mod nord, og lidt længere fremme passerer vi en af de flotte langdysser, inden vi endelig når frem til kulbrænder Frode Jensen. Her har vi nemlig fået lovning på at måtte høre og se hvad en kulbrænders arbejde går ud på.

Frode fortæller: Det var min tipoldefar, som først gav sig til at dyrke heden og lave trækul ved siden af. Det har man nu gjort i 5 generationer, men jeg har aldrig selv haft det som andet end fritidsarbejde. Op til 1941 brændte man trækullene i miler, der var stablet oven på jorden, og dækket til med lyngtørv. Man brændte seks - syv miler ad gangen, og hele den store høj, som stadig ligger umiddelbart ved den nuværende ovn, består faktisk af affald fra disse miler. Man havde også en lejr inde i Rebild Bakker, hvor man brændte hver anden uge. Det var mest daglejere, som riggede til og fra, medens mine forfædre så rejste fra det ene sted til det andet for at brænde kullene. I 1941 indførte Frodes far en ovn, som den vi ser i dag. De første ovne faldt dog ret hurtigt sammen, mens den nuværende har stået der siden midten af halvtredserne. Så den synger på sidste vers, føjer Frode til.

I første halvdel af det nu forgangne århundrede, var det en ret stor beskæftigelse at brænde kul, hvilket dog døde ned op gennem halvtreds- og tredserne. Nu er det hovedsagelig til grill og lignende man bruger det. Før i tiden leverede vi meget til industrien. Vi havde leverancen til Morsø Jernstøberi indtil de lukkede, men efter den tid har det kun været til hobbybrug, og til museer, som laver vikingespil og lignende arrangementer.

Selve processen er såre simpel, siger Frode. Man tænder ild i træet inde midt i ovnen, og når den har rigtig godt fat, trækker man ilden hen igennem ovnen ved kun at have ilttilførsel fra enderne. Så kravler ilden hen til hver sin ende af sig selv, og så er kullene sådan set færdige. Brændingen sker dog ikke altid ens. Nogle gange er der meget affald, og andre gange er der meget som slet ikke er brændt.

Frode bliver spurgt om hvorfor der ikke sker en fuldstændig forbrænding af træet, hvortil han svarer: Princippet er, at man har ild et sted og ilttilførsel så langt derfra, at ilden vandrer efter

ilten. Det er samme princip, som man har brugt i mange hundrede år. I vikingetiden gravede man et hul i jorden og tændte bål nede i bunden, hvorefter man smed en masse træ og tørv ovenpå, således at ilden selv kravlede op efter ilten. Da man senere gik over til at anvende miler, tændte man disse i toppen, hvorpå man ved at løfte en tørv længere og længere nede i stakken kunne trække ilden den vej ned.

Helge spørger om man kan se på røgen, om brændingen er god eller dårlig. Ja, hvis der går ild i gassen således at forbrændingen bliver for stor, er røgen blå. Den skal helst være så hvid som mulig, svarer Frode.

Ø.P: Hvis ikke man har tjek på forbrændingen, bliver det hele vel til aske? Kan fugtigheden i træet spille ind? Frode: Det gør både vejr og træ, samt hvor dygtig jeg lige er. Men har man noget fugtigt træ, bruger man jo meget energi for at få fugten ud af træet. Hvis man har noget tyndt, skævt træ, putter man ikke ret meget ind. Hvis det derimod er noget lige træ, som kan stables pænt, så kommer der også meget ind, og dermed flere kul ud af ovnen.

Per: Du sagde, at du nogle gange havde meget affald og andre gange intet. Vil det sige at du har et sorteringsarbejde bagefter, når du tømmer ovnen? Frode: Når en brænding er færdig, står ovnen i ca. 3 dage og køler ned, hvorefter jeg kravler derind med en kartoffelgreb, og ryster og sorterer det. Herefter bliver det fyldt i poser med det samme. Og så er jeg beskidt, følger Frode til.

Ø.P: Har der også været arkæologer på besøg? Og nævner selv metoden med at tilsætte flint, hvorved temperaturen kan hæves med op til 300 grader. Frode: Ja, jernaldersmeden Thomas Nørgaard, som har eksperimenteret meget med dette, har gjort mig verdensberømt i Danmark, i hvert fald til disse fritidssmede, og gjort, at der er mange museer, skoler og lignende rundt omkring i landet, som lige skal have et par poser kul engang imellem. Da Thomas Nørgaard var højest oppe med at tilsætte klinker, var det birkebrænde han gerne ville have brændt. Men jeg har også brændt nogle tørv til ham, fordi han havde en teori om at folk ude i moserne, for mange år siden, milede tørv for at bruge dem til at udvinde jern af myremalmen. Dette har han så også leget lidt med.

Spørgelysten er stor og Frode må også svare på spørgsmål om salget af trækullene til private, om beskyttelse af luftvejene mod kulstøvet, om hvilke træarter der bruges ved fremstillingen af kul, om forskellen på rumindholdet af træet og det færdige produkt, om økonomien i det at brænde kul, og endelig om der kommer en afløser for den snart nedslidte ovn.

Hermed var det blevet tid for at udtrykke en stor tak til Frode. Selv om denne godt nok siger, at Helge ville have været en bedre fortæller, var det nu særdeles spændende at høre "manden selv" fortælle om sit, i allerhøjeste grad usædvanlige arbejde.

Lige østen for Frodes ejendom ligger der 3 langdysser, hvoraf især den ene er meget stor.

Helge siger at langdysser i Rold Skov egentlig er fåtallige. Vi har tidligere i dag passeret en af slagsen, men her kan man som noget specielt, lige ane noget af overlæggeren på den ene. I alle højene har der oprindeligt været et stenkammer, og hvor disse ikke findes mere, er det simpelt hen fordi man har gravet dem op. Der er ingen tvivl om at der har været gravet her, dels for at røve hvad der eventuelt lå dernede, men måske også for at tage nogle af stenene. Dette er noget man gjorde langt op i tiden fordi man skulle bruge sten til f.eks. byggeri. Derfor er der et stort antal kæmpehøje blevet sløjfet, simpelthen fordi man tømte dem for sten, og så siden pløjede dem over. Der var endda mennesker, som levede af at ødelægge kæmpehøje og dysser for at få sten til jernbanebyggeri. Noget som dengang var fuldt lovligt, men som dog heldigvis senere blev stoppet. Når man tænker på at der her ligger sådanne høje helt tæt ved siden af hinanden, kan man begynde at forestille sig hvor mange der egentlig har været i forne tider. I hele dette område er der jo strøet med kæmpehøje. Skørping sogn er det sogn i hele Danmark, der har de fleste velbevarede høje. Mere end 500 af slagsen.

Under henvisning til hvad Helge her har fortalt, nævner Ø.P. at Skarp Salling-karret, som er et

af vores allerfineste kar, netop blev fundet fordi man tog sten fra kæmpehøjene, for at slå dem til skærver da man byggede Løgstørbanen.

Fra disse høje går vi ud til Rebild Kirkevej og svinger til venstre, således at vi atter kommer ud på Buderupholmvejen. Vi skal nemlig et lille stykke vej mod nord for at komme ind på det korte "parallelspor", som ligger på vejens østre side. Her er der nemlig to ting vi skal se. Et stort øjetræ og en "nøgen" stendysse.

Da Helge ser, at nogle af deltagerne efter egen tilskyndelse straks går gennem træet fra nord til syd, kommer drillepinden selvfølgelig op i ham. Det kan I godt droppe, siger han. Man skal gå den modsatte vej, ellers er det ikke rigtigt. Og tænk, de fleste gik troskyldigt igennem fra syd til nord. Nede ved stendysse omtaler Helge, at der engang har været ikke mindre end 25.000 kæmpehøje i Danmark. Lige her på stedet skal man forestille sig, at denne dysse også har været dækket med jord, således at den var en høj ligesom alle andre. Den er så blot blevet gravet fri på et eller andet tidspunkt.

Vi fortsætter turen ned igennem det nu åbne landskab, hvor der græsser to dejlige heste. Den ene endda med et næsten nyfødt føl. Herfra går det videre langs skovbrynet op mod Teglgaarden, men inden vi når så langt skal vi dog lige høre lidt om den gård, hvis jord vi lige har gået på, og som vi lige kan ane bag træerne.

Som nævnt ved starten af turen, har Rold Skov ikke bare de fire ejere, som man almindeligvis omtaler, men også en femte, som netop er Teglgaarden. Denne er på en måde det oprindelige gods i Rold Skov. Normalt regner man gerne Willestrup for at være det store skovgods tilbage i tiden, men Teglgaarden var endnu tidligere. Den ejedes af Egholm Slot, som lå ca. 1 1/2 km. borte nede i ådalen, og hvor man stadig kan se voldene til den oprindelige borg. Her beretter Helge om Egholms storhed og fald, hvilket dog ikke gjaldt for Teglgaardens vedkommende, idet denne blev udskilt og fik en række private ejere, bl.a. den Per Yde der indgik en pagt med selveste Fanden.

I slutningen af 1700 tallet blev Teglgaarden solgt til Buderupholm gods, og Buderupholm og Teglgaarden var så et stort gods, indtil man ikke længere kunne betale sine skatter, hvorefter staten overtog godset i 1826. Teglgaarden blev imidlertid solgt fra og har været i privat eje lige siden. Den gamle hovedbygning brændte desværre i 1902. Kun et ganske lille stykke stod tilbage. Men gudskelov, siger Helge, engang da jeg så gamle fru Gjærns fotoalbum, var der et billede af Teglgaarden, hvor man kan se den lille bid, som stod tilbage.

Lad os gå op og kigge på det, slutter Helge af, og da Teglgaarden ligger lige præcis hvor den jyske længdebanes to spor ikke helt følger den samme tracé, må vi nødvendigvis passere det ene af sporene, hvilket sker via en smal bro, som fører vejen lige op i gården. Men da gården som nævnt er privatejet, går vi dog lige igennem, og fortsætter ned gennem den stejle Bækkedal, for til slut at ende ude på landevejen til Gl. Skørping.

Her fortæller Helge at stedet hedder Bækkedal med Bækkedal bæk løbende nede i bunden. På vejen passerede vi en stor bassinkilde, som igen bliver født af adskillige andre kilder. Vi har som Rold Skovs Venner aldrig været her før, men Bækkedal er en utrolig flot dal at færdes i, og her findes der altså også et sted hvor man kan finde kildeaktivitet i Rold Skov.

Da vi nu har nået turens yderpunkt, går vi et lille stykke tilbage ad landevejen forbi Teglgaardens hovedindkørsel med den flotte allé af Seljerøn. Her stopper vi lige op fordi Helge endnu engang vil minde os om Teglgaardens ejerskab af Rold Skov. Dette kan også bekræftes ved selvsyn, idet skoven jo fortsætter endnu et stykke på den nordvestre side af vejen, for til slut at ende nede ved Lindemborg å.

Vi passerer den høje viadukt under det nyeste banespor, for kort efter at fortsætte til venstre ad skovvejene i sydlig retning. Her finder vi en god plads, som er velegnet til frokostpause, idet møblementet var på plads i form af store brændestabler.

Som følge af at disse skovveje munder ud i Buderupholmvejen lige over for Frueskoens p-

plads, er det bare at fortsætte lige over til denne, da vores næste mål er at gå ned til de smukke blomster. Vi er jo lige midt i blomstringstiden, og heller ikke i år blev vi skuffede. Hele 4 -6 planter stod i blomst, og disse var ret lette at få øje på, idet der var sat markeringspinde ned ved hver plante. Sikkert et led i optællingen.

Der er ikke ret langt op til Proveniensforsøgene, og først da vi er samlede her fortæller Helge lidt om både disse og Frueskoen. Først om plantør Jens Brüel, som fandt Frueskoen i 1884, så om problemerne mellem skovens folk og botanikerne fra København angående lysforholdene på stedet, og endelig lidt om den nye bevoksning af Fruesko, som blev fundet nogle km. herfra for ca. 15 år siden. Men vi må "desværre" ikke sige hvor. Om Proveniensforsøgene er der blot at sige, at disse går ud på at lade forskellige bøgarter vokse på samme sted, således at man kan iagttage hvordan disse udvikler sig i opvæksten.

Nu var der blot tilbage at trave den sidste etape tilbage til Havedalspladsen, hvor vi i sandhed kunne konstatere at vi havde haft en pragtfuld tur. Desværre var der "kun" 56 af medlemmerne med, idet vi havde hård konkurrence denne dag. Dels var der et arrangement i samme område i anledning af 'De vilde blomsters dag', men det som nok spillede den største rolle var, at der var flyveopvisning i Aalborg Lufthavn med over 100.000 tilskuere.

Der var sandelig mange Rold Skov Venner, som gik glip af en tur ud over det sædvanlige.

Tur 5.

Det var en længe ventet tur, som 68 glade Rold-skov-venner drog ud på i Torstedlund skov søndag den 30. september. Og det var tillige en tur, som vi for størstedelens vedkommende aldrig havde gået før, idet vi skulle møde ved det nordlige skovbryn på Aarestrup-Haverslev vejen.

På vestre side af vejen ligger der en lille skovpart, kaldet Fruensskov, og her ligger der en meget flot kilde, kaldet Thekilden, som er meget lidt kendt trods sin størrelse, så her må vi selvfølgelig ind. Navnet Thekilden kommer af, at en af de tidligere fruer på Torstedlund havde for vane at sende sin tjenestepige her hen til kilden for at hente vand til eftermiddagstheet, idet dette skulle være særlig godt til fremstilling af the.

Om det ville have været en fordel for Rold Skovs Venner, er ikke let at sige, men i forbindelse med besøget her ved kilden, var det tæt på at en vis procentdel af bestyrelsen skulle have været skiftet ud, idet to af dennes medlemmer, henholdsvis kasserer og fmd. sad fast i dyndet. Den ene med støvlen ladt tilbage og en våd sok til følge, og den anden med agterspejlet lige i vandkorpen. Vi vil ikke sige, hvem der gjorde hvad, men hvis ikke nogle barmhjertige sjæle havde hjulpet til, havde de sikkert siddet der endnu.

Vi kommer atter ud på Aarestrupvejen lige over for et sted hvor der står et kæmpestort egetræ, som bærer navnet "Johns Eg". Her lå tidligere det gamle skovfogedhus, "Hjortespring", hvor der bl.a. har boet en skovfoged Nielsen, hvis søn blev en af de allermest kendte modstandsfolk under 2. verdenskrig. Denne gik under dækningsnavnet "John" og var med til mange aktioner, men han blev desværre stukket og efterfølgende henrettet i Ryvangen i København.

Huset er nu brudt ned, men historien om dette og "Johns Eg", kan man læse i Helges årsbog, "Navnkundige Træer i Rold Skov".

Det er iøvrigt utroligt flot, at der er så mange store egetræer her i Torstedlund Skov. På en ekskursion, som Helge deltog i dagen før, fortalte statsskovrider Uffe Laursen, at der i hele statsskoven hun findes ca. 20 store egetræer. Dette har noget at gøre med, at især de centrale dele af Rold Skov var meget forhuggede før vi fik fredskovforordningen i 1805.

Turen går nu mod øst langs det nordlige skovbryn, og snart efter ser vi en af de få gravhøje, som findes i Torstedlund Skov. Helge fortæller om den forskel, der er på hvor tæt de forskelli-

ge skovområder har været beboede gennem tiderne. Oppe omkring Langerumhus findes der f.eks. 56 gravhøje på bare en km², hvilket er utroligt mange. At der næsten ikke findes gravhøje i denne skovpart, fortæller os, at her har der altid været skov. Helge tilføjer, at vi gennem forskningen i Rold Skovs historie har fundet ud af, at den bedst bevarede, den mest oprindelige del af Rold Skov, er dette område. Vestgrænsen af skoven har været her i mange hundrede år, ja mere end i et halvt årtusinde, hvilket er i modsætning til alle andre steder i Rold Skov, hvor skoven har været meget, meget større.

Når man kører ude på landevejen mod Aarestrup, kan man se hvor kønt de små husmandssteder og skovarbejderboliger, der alle har været under Torstedlund, ligger her langs skovbrynet. Vi er nået op til det sidste i rækken, men inden vi fortsætter mod Espelund fortæller Helge lidt om godsets ejerforhold. Torstedlund havde tidligere et nært slægtskab med Willestrup, idet en datter af Willestrups første godsejer, Axel Iuul, blev gift med godsejeren på Torstedlund, hvorefter Torstedlund og Willestrup fulgtes ad rent familiemæssigt gennem mange år. I 1724 blev Torstedlund m.fl. solgt til gehejmeråd, grev Chr. Fr. Levetzau, som så i 1756 oprettede stamhuset Restrup. Willestrup og store dele af det område, som i dag er statsskov kom imidlertid også under Store Restrup, så det er altså en betragtelig del af Rold Skov vi her taler om.

Grev Chr. Fr. Levetzau, som blev kaldt "general ligeud", fordi alle veje på godset skulle være snorlige, er begravet i Sønderholm Kirke i en stor sarkofag. Det fortælles, at det ene hjul faldt af vognen, da han skulle køres op til kirken, hvilket man så som en straf fordi han havde været hård ved sine bønder. Til gengæld fandt man så på, at sætte Fanden ind under vognen i stedet for det manglende hjul, således at denne måtte bøje sig dybt, for at han kunne være med til at hjælpe vognen op over bakken til Sønderholm.

Chr. Fr. Levetzaus efterfølger, Iver Rosenkrantz-Levetzau er også en historisk spændende person, idet denne var med i et komplot, som ville forsøge at myrde kongen. Den, som trak loddet, og dermed skulle myrde kongen blev Iver Rosenkrantz-Levetzau. Han tog så til København, hvor han prøvede at hælde noget medbragt gift i kongens chokolade. Men kongen havde set det og befalede, at Levetzau selv skulle drikke chokoladen, hvad han så var tvunget til at gøre. Han skyndte sig derefter ned til sin vogn, og sagde, at de skulle køre så hurtigt som overhovedet muligt for at komme hjem, for han ville dø på Store Restrup. Dette lykkedes faktisk. Da de nåede Store Restrup levede han endnu, men han kunne dog ikke selv stå ud af vognen, og lige så snart han var kommet ind, udåndede han.

Det er den førstnævnte Levetzau, Chr. Fr. Levetzau, som har medvirket til et kendt byggeri i København. Dette består af fire palæer, som er indbyrdes forbundet sammen i en ottekant, idet fire adelsmænd fik den idé, at bygge fire identiske ejendomme, hvor de kunne bo om vinteren. Der skete så det, at det gamle Christiansborg brændte og hermed havde kongen ikke mere noget sted at bo. Denne overtog så de fire palæer, som fra da af kom til at hedde Amalienborg. I dag er der nok ikke så mange, der tænker på, at det oprindeligt var lavet til fire adelsfamilier, hvoraf Levetzau, som en af landets allerrigeste mænd, var den ene.

Vi fortsætter nu til Espelund, og når det hedder Espelund, siger Helge, så ved vi at dette navn kommer af asp, eller sagt med andre ord, bævreasp. Og når vi taler om bævreasp, så ved vi at dette område også har været egeskov, hvilket stemmer fint overens med alle de gamle ege, vi ser rundt omkring i Torstedlund Skov. I forbindelse med den nye bog om Rold Skov, har Helge fundet alt det frem, som han har samlet gennem mere end 30 år. Her iblandt også en beretning fra Espelund, hvor en gammel skovfoged fortæller om jagten på Nørlund og Torstedlund. Historien er i sig selv et helt fund, for vi er 100 år tilbage i tiden, hvor han fortæller ned til mindste detalje hvordan jagten foregik med rollerne fordelt mellem klappere og jægere. Så det skal vi have med også, siger Helge med en næsten forelsket stemme, når det drejer sig om noget med Rold Skov.

Vort næste stop sker ved Bluhmes Bøg, som står blot 50 m. fra vejkrydset østen for Flyverstenen. Dette træ er opkaldt efter en af de tidligere ejere af Nørlund og Torstedlund, kommandør H.E. Bluhme. Træet har efter sigende fået sit navn, fordi Bluhme engang flygtede op i det, da han under en jagt blev angrebet af et vildsvin.

Her fra Bluhmes Bøg er der ikke langt hen til Flyverstenen, hvor vi denne gang har valgt at holde frokostpause, og iøvrigt fik den eneste regnbyge på hele turen. Her oplevede vi både noget godt og noget mindre godt. Det gode var, at vi oven på Flyverstenen fandt en hilsen fra tre af vore kvindtimmerne, som blot havde villet tage en lille tur på egen hånd. De ville nok hermed bevise, at de selv havde kunnet finde vej. Det mindre gode var, at vores kære kasserer havde glemte Helges "brændstof" hjemme på køkkenbordet. Uha, uha.

Vi har ofte hørt historien om de elleve allierede flyvere, der styrtede ned her i skoven under anden verdenskrig. Men som noget ganske særligt lader vi Frode Pedersen, der som dreng var inde på stedet morgenen efter nedskydningen, fortælle om hændelsen: *"Dette skete en fredag aften, såvidt jeg husker omkring ved elleve-halvtolv tiden, at flyveren blev skudt ned her i skoven. Vi kom herind dagen efter om morgenen ved otte-ni tiden med mælkebilen nede fra Torstedlund, og da vi kom, oste det stadigvæk af fosfor fra vragesterne"*. Frode kan stadig udpege de steder hvor der lå en vinge, en motor og andre vrage, og fortsætter: *"Flyverne lå også spredt rundt omkring, og var helt sorte af røg. Jeg husker, at jeg sparkede til en støvle, og da jeg kiggede ned, sad der en fod i den. En anden flyver, som også var helt sort, var kappet midt over"*. Frode viser fra hvilken retning træerne var klippet skråt af ved flyverens fald mod jorden inden den brækkede over i tre stykker. *"Kort tid efter at vi var kommet herind kom tyskerne, hvorefter vi allesammen blev jaget væk i løbet af bare et kvarter, og efter den tid måtte der ikke mere komme nogen herind. Tyskerne lovede dog at begrave de omkomne flyvere, hvad de så gjorde i et stort hul ved en nærliggende skråning. Nogen tid efter fandt en af skovfogederne stedet ved at der var blødt. Flyverne blev så gravet op, for at blive rigtigt begravet nede på Aarestrup kirkegård, hvor de ligger endnu i dag"*. Frode bliver nu spurgt om hvor lang tid dette var efter nedskydningen, og han mener at der gik ca. 1/2 år, hvilket så var efter krigens afslutning, idet nedskydningen fandt sted den 20. april 1945.

Som supplement til Froles beretning tilføjer Helge, at da tyskerne kom, kørte de herud med den daværende skovfoged Hoppe, og mens de var på vej, kom der en engelsk flyver som dykkede ned over bilen og beskød dem, hvorved Hoppe faktisk blev såret og måtte indlægges på hospitalet.

På Helges opfordring fortæller fmd. nu den helt barokke historie om begravelsen af flyverne inde på Aarestrup kirkegård, idet denne blev foretaget hele to gange. Den første begravelse, som foregik under medvirken af pastor Davidsen, var meget højtidelig og med deltagelse af et meget stort følge. Men da de engelske myndigheder senere fandt ud af, at flyverne ikke lå i rangorden, forlangte de dem gravet op og placeret i rigtig rangorden. Det groteske var, at man slet ikke kunne se, hvem der var hvem. Alle var nemlig brændt til ukendelighed, ligesom alle personlige papirer også var brændt. Kun på nogle enkelte personer, som lå ude ved siderne var der lidt af tøjet tilbage.

Frode bekræfter at dette er rigtigt, så kunne man da ikke bare have respekteret gravfreden, og flyttet rundt på gravstenene, så de stakkels mennesker havde kunnet få fred, og ikke skulle have været begravet hele tre gange i alt.

Turen går nu mod vest ad den lange lige skovvej, som beboerne i gamle dage kaldte "Linen", fordi vi skal fortsætte tværs over Aarestrupvejen ind mod Torstedlund, men vi stopper dog op på passende afstand af beboelsen. Formålet er at vi skal se voldgraven. Både fordi den siger noget om hvor stort et sted Torstedlund har været engang, men også fordi den har forbindelse til den nærliggende "Iskælder", hvor vi nu skal hen.

En sådan iskælder havde man i gamle dage til opbevaring af naturlig is, som man så hentede

ind på gårdene til brug for afkøling af f.eks. madvarer. Her på Torstedlund er iskælderen lavet som et cirkulært ca. 3 m. dybt stensat hul i jorden. Og det var netop henne i voldgraven at man savede nogle isblokke ud, som havde en størrelse på ca. 40 x 40 cm. Disse blev så dækket til med halm og tørv, hvorved de kunne holde sig meget længe. På mange herregårde havde man en iskælder i forbindelse med de herregårdsmejerier, som dukkede op i 1800 tallet, således at man kunne holde mælk, smør og ost ved lav temperatur. Dette var dog ikke tilfældet her på Torstedlund, da man ikke havde et herregårdsmejeri. Her var det kun til afkøling af madvarer, og denne iskælder var i brug helt op til omkring 1930.

Vi går atter engang tværs over Aarestrupvejen og lidt tilbage ad Linen. Vi skal dog søge mod nord, idet vi jo holder ved det nordlige skovbryn. Herved passerer vi igen en gravhøj, og Helge, den skælm, påstår at denne høj var en mere end han kendte til. Fmd. er nu overbevist om, at det var den samme. Det skulle være mærkeligt, om to forskellige høje skulle have ensartede langstrakte udgravninger lige fra toppen ned mod selve gravkammeret.

Når Helge skal drille, plejer det at være fmd., som er offer. Denne gang var det Pernille, som skulle have dagens sidste bemærkninger. - Jeg har nogle gange været ude at gå med unge mennesker, siger Helge, og er meget forbavset over deres dårlige kondi. Normalt er den første tur i sæsonen med Rold Skovs Venner på ca. 12 km., og nærmest lavet som en stropetour. I dag har den været kortere, kun ca. 8-9 km., fordi jeg tænker på ungdommen. *"Jeg er nemlig ikke sikker på at Pernille kan tåle at gå så langt"*, lød det såre uskyldigt.

Hermed var turen slut, og som gennem det meste af efteråret, var vi også på denne dag blevet truet med regn. Vi slap dog med moderate mængder, hvilket bestemt var medvirkende til at vi havde haft en ualmindelig dejlig tur med masser af spændende oplevelser.

Tur 6.

En blandet fornøjelse, kan man med rette sige om turen den 21. oktober. En tur hvor ordet fornøjelse skal forstås helt bogstaveligt. Og hvad så med ordet blandet? Jo, intet var som det plejede at være. For første gang nogensinde i Rold Skovs Venners historie var turen henlagt til Vendsyssel. Nærmere bestemt i Hammer Bakker, hvor vi tillige var begunstiget med at have op til flere turledere, og op til flere fortællere.

Mødestedet var sat ved Hammer Kirke, hvor der mødte ikke færre end 109 medlemmer op, idet vi tillige blev begunstiget af det herligste efterårsvejr, man kunne tænke sig.

Fra kirken går vi straks mod syd og svinger ind ad den smukke hulvej, kaldet "Den gamle Kongevej". Her starter Helge med at sige, at da han ikke ved så meget om Hammer Bakker, kan han lige så godt fortælle om noget andet. Alligevel hænger tingene jo sammen. Der er nemlig det tilfælde for mange skovområder i Danmark, at de ofte ligger på højdedrag, hvilket f.eks. gælder for Rold Skov, Grib Skov, Silkeborg Skovene, Almindingen, og altså også Hammer Bakker. Det sidste kan man let forvise sig om, for uanset fra hvilket verdenshjørne man kommer kørende, står de skovklædte bakker meget markant i landskabet. Årsagen til at det gerne er bakkedrag, der er skovklædte, er naturligvis at sådanne områder er svære at dyrke som landbrug, men også at det med gamle dages redskaber var betydeligt lettere at få tømmeret bragt ned ad bakke end den modsatte vej.

Helge kommer også ind på hvordan denne bakkeø er blevet formet som følge af den sidste istid i form af forskubninger, strømninger og aflejringer. Man har på det seneste fundet ud af, at for Danmarks vedkommende varede istiden ikke 70.000 år, men "kun" ca. 14.000 år. Dette er dog lige så lang tid, som hele den efterfølgende periode op til vore dage. Senere skete der så det, at havet steg fordi isen smeltede, hvormed store dele af de nuværende landområder blev dækket af stenalderhavet, og områder som Hammer Bakker da blot var en blandt mange store

og små øer i dette hav. Men som følge af at landet nu var befriet for isens vægt, begyndte dette så at hæve sig, hvilket i øvrigt sker endnu den dag i dag. I gennemsnit har Nordjylland hævet sig omkring 10 meter, hvilket er årsagen til at der nu er land hele vejen rundt om Hammer Bakker. Ellers ville der stadig have været hav.

Jeg er ret god til at snakke udenom, siger Helge med et glimt i øjet. Så hvis der er nogen, der ved noget om Hammer Bakker, skal de være meget velkomne til at fortælle om det.

Og det var der da heldigvis. Som den første fortæller Ø.P., at der ligesom i Rold Skov, også har været røvere i Hammer Bakker. Kongevejen var jo den vej, som gik fra Nørresundby til Hjørring inden den blev flyttet ud på den anden side af Vestbjerg, og der var ingen, der tog gennem bakkerne om natten, hvorfor der både var en kro nord for, og en kro syd for bakkerne, henholdsvis Bilidt og Langbrokro. Det var simpelthen passè at færdes her om natten, og jeg kan tænke mig, at man ligesom i Rold Skov også her brugte sølvklokker, som var forbundne med snore hen over vejen. Det har altså været en meget befærdet vej, som vi her går på.

Erik Christensen, der har færdedes her i bakkerne gennem 65 år, supplerer med at fortælle om at det var terrænforholdene, som bevirkede, at vejen gennem bakkerne tidligere var den eneste farbare vej fra nord til syd. For al det ude vest om Vestbjerg lå bare hen i sump og mose, og var simpelthen bundløs. Og øst om havde der engang været hav, så den eneste mulighed for at komme fra nord til syd, eller omvendt, var gennem bakkerne. Når den gamle vej så blev slidt ned, flyttede man den bare lidt. Lige her på stedet kan man se tre-fire hulveje lige ved siden af hinanden.

Hvis man vil læse noget mere om Hammer Bakker, siger Ø.P., findes der en forfatter ved navn Niels Anesen. Denne har selv boet her i bakkerne, og har skrevet en masse gode fortællinger om hvordan man levede her. Ø.P. fortæller også om Aage Rytter, som ejede den del af skoven, der kaldes Branth's Plantage. Her havde han en meget fin bjælkehytte, og da han døde blev der givet tilladelse til at sætte hans urne ned lidt nord for hytten. Der blev senere rejst en mindesten, og så vidt jeg husker, ligger hans kone også deroppe. Det er jo ikke almindeligt sådan at få lov til at sætte urner ned ude i naturen, men i det her tilfælde er det jo nok fordi Rytter også var minister.

Turen fortsætter nu lidt mod syd ad Kirkevejen, men snart efter drejer vi mod vest for at tage en tur rundt om den smukke "Brødlands Sø". Ja, sø og sø, thi denne var efterhånden næsten groet til, og havde nærmest karakter som en mose, hvilket dog ikke gjorde naturoplevelsen det mindste ringere.

Som supplerende turløder, har Arne Nielsen fra Grindsted nu påtaget sig at føre holdet videre, og da vi atter er nået ud på Kirkevejen, skal vi igen en smule sydover ned forbi Søhusevejen. Men denne gang går turen mod øst hen forbi lejrpladsen, hvor der ud over en bålplads også er opstillet nogle permanente bivakker. Formålet er nemlig at gå ind til "Pebermosen" for at holde frokost. Og pudsigt nok, denne gang hedder det en mose, selv om store dele af denne fremstod som den smukkeste skovsø. I øvrigt et utroligt flot og dejligt sted at raste, og så viste oktobervejret sig tillige fra sin allerbedste side. Der var så lunt, at flere medlemmer endda sad med opsmøgede skjorteærmer.

Efter pausen går vi igen mod syd, forbi de to af området's gravhøje, der pga. deres placering naturligt nok bærer navnet, "Tvillinghøje". I dette område findes der også genskabt noget af den oprindelige Hammer Bakker-natur, hvilket vil sige lyngbakker med spredte bevoksninger. Dette bevirker, at der også er en storslået udsigt mod sydøst ud over det flade landskab, der, som før nævnt, engang var dækket af hav.

Vi er nu nået turens yderpunkt, og skal igen søge tilbage til Hammer Kirke, hvorved vi ved at gå op langs Præstevejen passerer forbi "Møgelmose". Senere drejer vi fra Præstevejen til højre forbi FDF-lejren "Lynghytten", og herfra igen til venstre op gennem terrænet ved "Dybdal". Oppe på toppen af bakken står der en bæk, hvorfra der er en smuk udsigt ud over landskabet.

Her tager Knud ordet og siger: Vi kan da ikke have over 100 mennesker med i Hammer Bakker, uden at fortælle noget om sagfører Olesen, hvilket jeg derfor vil gøre sådan helt ekstemporalt. Jeg er nødsaget til at vide lidt om ham, idet han var primus motor i at starte det, der nu hedder Nørresundby Bank, og hvor jeg selv har holdt 40 års jubilæum.

Når vi i dag har dette prægtige naturområde samlet, er det langt hen ad vejen sagfører Olesens fortjeneste. Han drev en prokuratorforretning i Nørresundby omkring forrige århundredeskifte, men boede i Vodskov, og var ungkarl hele sit liv. En underlig snegl, der har fået et blandet og måske lidt blakket eftermæle.

Hammer Bakker bestod tidligere af en masse små husmandsbrug, som dårligt nok kunne give føden til en familie, hvorfor mange tillige var daglejere på f.eks. Sdr. Elkær eller Langholt Hovedgaard. Der var helt klart stor fattigdom blandt disse mennesker, husene var i en sølle forfatning, og man havde mange børn at forsørge. Man havde måske en ko, en gris og et par høns, og måtte så i øvrigt prøve at være selvforsynende med kartofler og andre afgrøder. Hvis disse familier kom i ekstra bekneb for penge, kunne de godt låne dem hos sagfører Olesen. Men kneb det så med at betale pengene tilbage, endte det i mange tilfælde med at han købte folk ud, således at de godt kunne få lov til at blive boende i deres huse, mens sagføreren omvendt opnåede at få hele området samlet på den måde.

På dette tidspunkt så området unægteligt helt anderledes ud. Der var ingen skov, kun lyngbakker overalt, så det var måske en diskutabel ændring, som fandt sted. Man kan på nogle af de steder vi har været i dag fornemme, hvordan Hammer Bakker ville se ud uden træer, hvilket heller ikke ville være uspændende. (Hvad med lidt af hvert - p.a.).

Selv om sagfører Olesen gennem sin virkemåde som advokat måske fik et lidt blakket ry, var der dog også lidt af en mæcen i ham. Det var nemlig ham, der forærede staten jorden da forsorgscenteret skulle bygges omkring 1920, og det var også ham, der betalte for at få bygget Vodskov Kirke under medvirken af den berømte arkitekt Klint. Der går nogle historier om at de to mænd blev rygende uenige under byggeriet, men sagføreren var altså vant til "at den der betaler musikken, også er den, der bestemmer hvad der skal spilles". Resultatet blev bl.a., at der er romanske vinduer til den ene side, og gotiske til den anden.

Sagfører Olesen er blevet spændende, men måske ikke særligt flatterende portrætteret af forfatteren Thomas Olesen Løkken i bogen "Sagfører Sigerslet". Der er nok noget rigtigt i denne beskrivelse, men det er nok heller ikke hele sandheden. Olesen var som sagt ungkarl, men helt uden sans for kvindelige ynder, tror jeg ikke han var. Der var nemlig noget med en kunstnerkoloni og en ung smuk enke.

Men det ved du meget mere om Helge, slutter Knud af, idet han samtidigt opfordrer Helge til at fortælle om kunstnerkolonien og kunstnerne i Hammer Bakker.

Det gør Helge så - og siger: Historien med Jens Viges kone og Anders Olesen er bestemt ikke ufestlig. Der er mange, der har boret i dette, men desværre er der ikke rigtig nogen, som ved hvordan det hænger sammen. Det forholdt sig således at Jens Vige fik lov til at komme her op at bo i Hammer Bakker, og vist nok kvit og frit hvis bare Anders Olesen kunne få lov til at kigge lidt på hans kone. Men til mere end det, blev det vist nok aldrig.

Det er egentlig synd for Nordjylland, at der aldrig har været gjort særligt meget ud af kunstnerne i Hammer Bakker, for det var nemlig nogle fremragende kunstnere. Lad os håbe det kommer. Det var på det tidspunkt, da man sluttede oppe i Skagen, at man startede hernede omkring 1910.

Den kunstner, som skulle få mest betydning i Hammer Bakker var Johan Schlichtkrull. Denne var en fremragende maler, desværre er han ikke så kendt, men jeg tror det kommer. Hvis I vil gøre jer selv en tjeneste, vil jeg anbefale jer at gå på auktion og købe et maleri af Schlichtkrull, for jeg tror han er på vej op. Jeg kan fortælle, at man kunne ikke blive elev hos Krøyer, hvis man ikke var rigtig god, og Schlichtkrull var elev hos Krøyer, følger Helge til.

Schlichtkrull kom egentlig her til bakkerne for at gå tur sammen med sin kone i en lille dal nede sydpå, hvor der også var et kønt lille hus. Det blev dog til ture i mange år, for de købte nemlig stedet. Det var vist nok også Schlichtkrull, der gav det navnet "Paradisdaalen". I dag bor der stadig en kunstner i huset. En skotsk dame, som så på en måde har ført kunstnerkolonien videre.

Helge omtaler også mange andre kunstnere her i bakkerne. Som tidligere nævnt, var der Jens Vige. Der var den fremragende maler Niels Larsen Stevns, som både har malerier ophængt på H.C. Andersens museum i Odense og på kunstmuseet i Aalborg. Og der var malere som Niels Bjerre, Rudolf Rud-Petersen, Johannes Resen Steenstrup, og endelig en, der ikke vækker den helt store begejstring hos Helge, Asger Jorn.

Det var dog ikke bare malere, men også digtere og forfattere, som holdt til i Hammer Bakker. Blandt andre kan der nævnes Thøger Larsen og Jeppe Aakjærs kone, Marie Bregendahl. Men i øvrigt er der én, der har skrevet en bog om alt dette, slutter Helge af. Hvad hedder den? En behjertet sjæl husker ham på det, og siger: "De satte kulør på Nordjylland". (Men hvem er det nu forfatteren er? - p.a.).

Det var nu også blevet tiden for Helge til at takke af for denne gang. Turen har jo udviklet sig på en anden måde, end jeg havde regnet med, siger han. For første gang i de 15 år vi har travet sammen, har jeg kunnet gå nede bagved. Det var dejligt, og det har jo kun kunnet lade sig gøre fordi Arne gik oppe foran og viste os rundt. Dette var ikke planlagt, du kom selv og tilbød det, og du skal have mange tak, jeg synes det har været en så køn og dejlig tur. Helge havde også en tak til alle dem, der havde sagt noget på turen. Alt det, som jeg ikke vidste noget om. Det er en god ting, at der også er andre, der siger noget.

Herefter var der ikke lang vej tilbage til kirken, og ihukommende Helges ord, er det jo rigtigt, som der står i indledningen: Turen var i sandhed "en blandet fornøjelse".

Tur 7.

I dag søndag den 18. november er vi så vendt hjem til vor kære Rold Skov, hvor vi endda skal færdes i et område, som nok for mange mennesker vil være indbegrebet af Rold Skov, nemlig i området mellem Mosskov og Grøndalen.

Vi starter med at gå sønden om Store Økssø, hvor Helge ved første stop gør opmærksom på, at hvis man fortsatte hele vejen rundt, ville turen være nøjagtigt 2.777 m. lang. Han tilføjer, at søen er 7 m. dyb på det dybeste sted, hvorimod "tørvesøen" ovre på nordvestsiden faktisk er hele 12 m. dyb. Store Økssø kan meget vel være opstået som et dødishul. Altså et sted, hvor der har ligget en meget stor klump is tilbage efter sidste istid, der da var godt dækket til med sand, grus og ler. Denne is er så langsomt smeltet bort i løbet af mange hundrede år, og søen dermed skabt i lighed med som f.eks. Madum Sø.

Der er ikke mange fisk i Store Økssø, faktisk kun aborrer og ål. Ål som ifølge legenden her på egnen har fået nogle helt unaturlige størrelser, ja faktisk rene lindorme. Noget er der dog om snakken, thi engang da skovrider Preben Møller gik rundt om søen, fandt han en død ål, der var lige så tyk som overarmen på en voksen mand.

For nogle få år siden lavede man nogle pollenanalyser midt ude i Store Økssø. Formålet var at få et grundlag for at kunne fortælle, hvordan Rold Skov var blevet skabt som skov. Hvordan træerne var indvandret helt tilbage fra istiden. Man opdagede da det helt forunderlige, at Rold Skov, som fra naturens hånd er en bøgeskov, i virkeligheden er det sted i Danmark, hvor bøgen indvandrede sidst. Omkring 500 år senere end andre steder.

Lige på det sted, hvor vi er standset op, havde skovrider Poul Lorenzen en lille hytte, hvor han

tog hen om søndagen og fik en kop kaffe eller chokolade sammen med sin familie. Poul Lorenzens virke her i Rold Skov sluttede lige før Danmark blev besat af tyskerne i 1940, idet man anså ham for at være den i hele landet, som var bedst egnet til at varetage embedet som statsskovdirektør. Efter eget ønske blev han efter krigen "degraderet" til at være skovrider på Lindet statsskovdistrikt i Sønderjylland, men på sine gamle dage vendte Poul Lorenzen atter tilbage til Skørpingegnen, og kom da til at bo hos familien på Teglgårdsmølle ved foden af Bjergeskov. Manden i huset gik med monokel og kaldte sig "Jægermester", skønt en sådan titel ikke findes i Danmark. En titel, som tillige stod på hans visitkort. Og selv om manden levede af at være blondesælger ved at rejse rundt til stormagasiner, flagfabrikker og lign. om vinteren, var visitkortet endda forsynet med våbenskjold og det hele.

Blondesælgeren og Helge havde engang en disput, fordi førstnævnte i flere læserbreve havde skrevet meget dårligt om spillemændene i Rebild. Som følge af at Helge, som da var formand for turistforeningen, syntes at det var ukorrekt at skrive dårligt om sin egen egn, så denne sig derfor nødsaget til at imødegå blondesælgeren ved også at skrive et læserbrev. Det skulle han dog aldrig have gjort, for fra da af var det ikke længere spillemændene, det gik ud over, men Helge. Ud ad til holdt de to mænd dog på formerne og lod som ingenting, og når Helge var på besøg for at tale med den gamle skovrider, blev han af blondesælgeren meget højtideligt budt på et glas Armagnac fra en fornem flaske, hvis indhold dog efterhånden mere og mere kom til at smage af Larsen cognac.

Ved søens vestside ligger det tidligere store moseområde, kaldet Store Økssø Mose. Helge fortæller, at der i forbindelse med afvandingen af mosen blev gravet hele 25 km. grøfter, alle ved hjælp af skovl og spade. Dette har han møjsommeligt målt ud i forbindelse med arbejdet på bogen om Rold Skovs historie. Det var allerede i 1860'erne, at man gravede de første, og formålet var, at plante mosen til med træer. Noget som dog aldrig er lykkedes rigtig godt. Dog kan man se, hvorledes sitkagranerne kommer op overalt.

Nu vil man gennem et naturgenopretningsprojekt prøve at bringe hele dette område tilbage i sin naturlige tilstand som mose. Problemet er bare, at der i forhold til terrænet ved søen er en niveauforskel på ca. 1 1/2 meter, idet moser jo har det med at vokse i højden. Hvis dette projekt virkelig bliver til noget, vil det betyde at man skal hæve vandstanden i Store Økssø ca. en meter. Derved vil den nuværende grusvej også forsvinde, men vil så blive erstattet af en ny vej længere inde i området. Det er dog et spørgsmål, om det overhovedet kan lade sig gøre, idet sitkagran i den forbindelse er noget djævelskab, og vil komme op overalt som hele flader. Helge beskriver hvor flot det kunne blive at gå inde på det højereliggende terræn, og derfra se ud over mosen og den bagved liggende sø. Lige på det sted hvor vi er standset op, var dette noget man kunne helt op til 2. verdenskrig.

Vi fortsætter nu et stykke vej videre langs søen, og kommer dermed også hen til den nordligste del af den gamle mose, som var den del, der først blev drænet. Også her består beplantningen af sitkagran med et tykt tæppe af yngel nedenunder. Men til forskel fra de træer, som står på naturligt tørre områder, er disse træer, trods deres alder, alt for tynde og vil således give et alt for dårligt udbytte. Man derfor i dag kan se, at det gamle skovrejsningsprojekt nok var en fejltagelse her på dette sted.

Vi går nu gennem "mosen" til den bagved liggende langdysse. Her beskriver Helge igen hvor flot det kunne blive med et udsyn ud over lyngbakken og mosen med Store Økssø liggende i baggrunden. Ud over denne ene af skovens få langdysser, er der to seværdigheder mere, som skal omtales i dag. Den ene er en brændestabel???, og den anden er skovens flotteste bøge. Disse bøge er nemlig snorlige, og set fra et forstmæssigt synspunkt skal bøgetræer netop se sådan ud, og helst ligne graner, hvad de jo ellers ikke gør fra naturens hånd. Og set med vores rekreative briller, er et område med troldekov og rold-skov-bøge nu også ulig meget flottere. Men hvad var det så det var med den brændestabel, som Helge påstår, er den største af

seværdighederne? Såmænd ikke andet end at den er hans egen, og at Pernille er særdeles god til at kløve brænde - med håndkraft. Det er selvfølgelig også lettere, blot selv at stå med en motorsav og skære brændestykkerne af!!!

Allerede kort tid efter at Helge i 1997 havde skrevet sin lille bog, "Navnkundige træer i Rold Skov", væltede der tre af disse træer. Dette gjaldt dog ikke for Ritmesterbøgen, som vi nu er nået frem til. Navnet Ritmesterbøgen er kendt meget langt tilbage i tiden, mens det nuværende træ vel ikke har mere end ca. 200 år på bagen. På trods af, at vi har forsket en del i det i denne sommer, ved vi ikke nøjagtigt hvem ritmesteren var, og så er det jo også mere bekvemt for Helge blot at overlade ordet til fmd. Lidt kan vi dog fortælle, idet der højst kan være tale om tre personer. To fra Buderupholm, Jørgen Lykke og Peiter Risler, og én fra Store Restrup, Jørgen Tersling. De to førstnævnte levede i 1600 årene, mens Jørgen Tersling derimod først optræder i begyndelsen af 1800 tallet. Kunne det tænkes, at Buderupholms ejere var navnefædre til den gamle Ritmesterbøg, og Jørgen Tersling til den nuværende? Iøvrigt fungerede en ritmester som eskadronchef ved et af rytterregimenterne, hvilket svarer til den nuværende titel kaptajn.

Vi går nu op på den store gravhøj i Sønderskov, men inden vi skal høre noget om selve højen, starter Helge med at fortælle om ejerforholdene i Rold Skov gennem tiderne. I forbindelse med arbejdet med den nye skovbog har vi kunnet konstatere hvor utroligt meget, der er blevet handlet, af selv fjerntliggende godser, med de forskellige skovparter. Man havde jo brug for at kunne få kreaturer på græs og svin på olden. Dette var dog i høj grad noget, som sammen med en uhensigtsmæssig skovning, var med til at forarme skoven, og dermed også årsag til at vi fik fredskovforordningen i 1805.

I tidligere tider var det dog helt andre mennesker, som "ejede" skoven. Bl.a. den høvding, der ligger begravet her i højen. Den gamle museumsdirektør Peter Riismøller har fortalt, at der i hele Nordjylland kun findes to kæmpehøje af denne størrelse. Netop på grund af sin størrelse, synes den måske ikke så høj, men den består dog af en stor central grav med omkring ti andre grave ude i periferien. Der har ikke været gravet i højen i nyere tid, men man kan forestille sig at der ligger stendysser gemt inde i den. Det er derfor Helges drøm, at Rold Skovs største høj en skønne dag skal blive gravet ud, idet vi overhovedet ikke ved noget om hvem der har lavet den.

Vi nærmer os nu skovfogedstedet Klodholm, men inden da stopper vi op ved en lidt usædvanlig beplantning her i Rold Skov. Helge spørger holdet om hvad dette er. Nogle siger thuja og andre cypres, hvad de også let kan sammenlignes med. Men disse vækster hedder i virkeligheden noget helt andet, nemlig tsuga, og er i dette tilfælde frembragt ved en podning mellem dansk og amerikansk tsuga. Planterne er sat med det formål, at såvel dansk-amerikanere som andre mennesker skal kunne købe et træ, og få sat sit eget eller en anden persons navn på det. Helge reflekterer dog lidt over tingene, og undrer sig over hvordan man vil klare sagen, når der engang skal tyndes ud i sådanne navnetræer.

Helt nede ved Klodholm skal vi egentlig dreje til højre mod Grøndalen, men da Helge ved, at der på nordsiden af vejen findes to middelalderbrønde, synes han at folk selv skal have oplevelsen af at finde disse. At det også var for at regulere tiden inden vi når hen til Grøndalen, er der ingen som tænker over. Oplevelsen er lige stor, og det er da i høj grad betagende at finde sådanne spor efter vore forfædre, for hvem disse brønde var en livsnødvendighed og en del af deres dagligdag.

Og hvorfor skulle tiden så reguleres så nøje i dag? Jo, for henne i Grøndalen mødte der vore 89 deltagere et betagende syn. Der var ild i bålstedet, store gryder stod klar med dampende varm gløgg, og "bordet" var dækket med varme æbleskiver. Kunne det være bedre? Det var nemlig sådan, at to af vore "piger" havde påtaget sig at klare denne opgave med god hjælp fra hjemmeværnskompagni 1308 fra Hellum. Birgit og Hanne havde i forvejen været tidligt oppe

for at "bage" æbleskiver, mens de to hjemmeværnsfolk, Michael Eriksen og Christian Hansen klarede deres del af opgaven med at lave gløgg på et medbragt "feltkøkken". Tak skal I have alle fire.

Efter denne opladning med fornyet energi, fortsætter turen nu hen til stendysen ved Bitte Hedekrog. Vi hører lidt om stendysen og Stendyssebøgen, men på dette sted kan Helge selvfølgelig heller ikke lade være at fortælle historier om den navnkundige hegnsskytte Hede Knud. Herunder selvfølgelig også historien om konen ude fra Kyø Skovhus, der "pest" i Knuds træsko.

Henne ved skovfogedstedet Tøtteruphus går vi for en kort bemærkning ind i den nordlige ende af Havemosen, hvor der for nyligt er genetableret og udvidet en smuk skovsø. Havemosen er et utroligt flot sted i skoven. Helge fortæller, at da Jens Hvass lavede sine "6 Traveture i Rold Skov" i slutningen af 1950'erne, fik han spejderne til at lave en bro, der gik på tværs af mosen. Her var nemlig et af de steder, hvor man den gang kunne se både kronvildt og råvildt. Broen er forsvundet forlængst og skovens folk vil heller ikke mere så gerne have alt for meget "trafik" gennem mosen, hvorfor de også er godt tilfreds med at stierne er blevet så våde, at det er vanskeligt at færdes på dem.

Det Tøtteruphus, som vi kender i dag, er ikke det oprindelige, idet det gamle Tøtteruphus lå lidt længere mod nord, hvor den første skovvej går fra mod øst. Her stod der tidligere et stort flot lindetræ, som desværre væltede under novemberstormen i 1981. Dette træ bar navnet "Larsens Lind" til minde om skovfoged Kresten Møller Larsen, der døde i tjenesten i 1965. Man har siden plantet nye træer som afløsning for det gamle, men hver gang er disse blevet knækket i toppen, hvad der også er tilfældet for det nuværende træ. Også her i Rold Skov sker der altså ting, som er meningsløse og uforståelige for enhver, der holder af naturen.

Vi fortsætter nu turen mod nord til Bregnesø, hvorfra vi går under banen, for atter at dreje sydover ned mod Skovhaven. Her fortæller Helge om havens udvikling fra dengang skovrider Hintz plantede de første og da nye træsorter i Rold Skov, kæmpegran, douglas og nobilis. Noget som iøvrigt medførte store problemer for skovrider Hintz, idet den nye overfører fra 3. overfører-inspektion i Århus, A.E.D. Bruhn overhovedet ikke ville vide af disse træarter. Ved forskellige afledningsmanøvrer lykkedes det dog for Hintz at redde sine træer, og i dag er de klenodier i Rold Skov. Det var dog den navnkundige skovrider Jens Hvass, der kunne se hvad et sådant område kunne udvikle sig til, hvorfor han blandt mange andre ting oprettede den egentlige skovhave i 1950'erne med omkring 150 forskellige bevoksninger. Skovhaven er nu et halvt århundrede senere vokset godt til, og er dermed blevet et spændende og rart sted at færdes, mens man tillige får god orientering om arternes navne og særkende.

Vi går nu ind i et område med en smuk bevoksning af lindetræer. Selv om der endda har været en periode i danmarkshistorien, der kaldes lindetiden, er det desværre en træart, som man ikke ser så mange af mere. Denne periode med linde-ege urskov må have været et utroligt smukt syn i det danske skovbillede, thi selv her midt i november måned står disse træer med det smukkeste lysegrønne løv som var det lige midt i forårstiden. Helge, omtaler dog også flere af områdets andre træer, hvoraf mange er plantet af skovrider Poul Lorenzen.

Vi har tidligere på turen i dag hørt om Poul Lorenzen, som var her på distriktet fra 1920-40. Kromanden på Rebildhus, Frimuth Engelst har fortalt om Poul Lorenzen, at han ikke var nogen farverig mand, men at han havde så mange andre kvaliteter. Poul Lorenzen var en mand, der aldrig nogensinde sagde ja, men på den anden side heller aldrig nej. Ikke fordi han var radikal, men derimod fordi han var diplomat, og forstod hvordan han skulle klare sig igennem på en fin måde. I 1940 blev Poul Lorenzen udnævnt til statskovdirektør, men blev ved krigens afslutning, efter eget ønske "degraderet" til skovrider på Lindet statskovdistrikt i Sønderjylland, og vendte så som tidligere omtalt tilbage til Skørpingegnen da han var over 90 år gammel.

Det var her på sine gamle dage, at Poul Lorenzen, til stor forundring hos tilhørerne, indledte et foredrag med at sige det lille ord "røv". Var han mon blevet senil? Der var dog en dybere mening med at sige sådan. Poul Lorenzen, som havde haft sin barndom på Thorup Hedegaard, ville bare med det lille ord understrege, at han var født som himmerlænding, at han stadig var himmerlænding, og at han var stolt af at være det. - Mere ægte kunne det vist også dårligt have været gjort.

Dette var så også Helges sidste ord for denne gang. Der var nu blot tilbage at følge banen det sidste stykke vej retur til den gamle holdeplads i Mosskov. Atter en herlig tur var slut, og hvor havde Helge dog fortalt os meget på vor vej gennem vor kære Rold Skov.

Tur 8.

Søndag den 9. dec. drog Rold Skovs Venner på juletur gennem Nørreskoven til Slettingen og Lille Blåkilde. Vi starter fra den lille p-plads midt på Kirkevejen mellem Havedalen og Rebild, og efter sædvanlig optælling til den efterfølgende frokost, samt nogle få meddelelser, går turen straks mod nordvest ad Bundgårdens Kirkevej.

Ved en bevoksning med ca. 12-15 årige graner starter Helge med at udtrykke sin glæde over at der er kommet så mange medlemmer i dag, nemlig ikke mindre end 105 personer. Et antal, som endda blev forøget til 109 til julefrokosten. Men hvorfor pokker er de træer ikke blevet fældet, de er jo snart for høje, fortsætter han. Dette er typisk for nogle forstmænd, der ikke tænker sig om. Træerne skulle jo have været fældet allerede nu, og sendt til Tyskland, så de kunne få nogle pæne juletræer dernede.

Jeg driller jer, siger Helge, for de skal nemlig slet ikke fældes foreløbig. Træerne er i virkeligheden den fornemste bevoksning af gran i hele Danmark. De er forgyldte alle sammen. Det er særligt udvalgte træer fra forskellige steder i landet, hvor man har de aller- allerbedste graner. Og her har man den bedste jordbund til graner, og engang ad åre vil man kunne se hvilke af dem, der vil te sig bedst og blive de højeste, flotteste og tætteste i årringene, osv. Så ved man hvad man fremover skal dyrke her i Rold Skov.

Dagen i dag byder i øvrigt på det samme som på sidste tur, siger Helge, nemlig at vi skal finde en middelalderbrønd. Og det sjove ved den brønd er, at den er blevet fundet i forbindelse med arbejdet på bogen om Rold Skov, idet vi havde fundet ud af, at vi skulle helt op i 1830'erne, før man for første gang plantede gran i Statsskoven, som den gang hed Den Kongelige Buderupholmske Skovdomaine, og at det drejede sig om fire forskellige steder.

Da skovrideren var ret imponeret af dette, tog han og Helge en dag ud for at besigtige disse steder, hvoraf det ene lå i Nældedalen, som vi nu også er på vej til. Bedst som de to mænd stod og vurderede om disse graner kunne være af 2. eller 3. generation, fik Helge øje på en middelalderbrønd lige mellem deres fødder. Ikke særlig stor, men den var der. Jeg har siden været derude for at finde den sammen med Pernille, men jeg kunne ikke, foregiver Helge, så det må I nu gøre for mig ligesom på sidste tur.

På vejen standser vi ved en kæmpegran, abies grandis. Her fortæller Helge, at der lige over for det sted, hvor han bor i skoven, har stået en bevoksning af meget flotte kæmpegraner. Men tænk, forleden dag da jeg kom kørende hjem, lå der stammer ud over vejen. Så var de fældet allesammen med undtagelse af to. Dette var foregået ved hjælp af en kæmpestor træfældningsmaskine, og det tog faktisk kun 1 1/2 dag at fælde hele denne store bevoksning med disse kæmpegraner. Maskinen saver dem af forneden, lægger træet ned i vandret stilling, kører det gennem maskinen og afgrener det, og endelig slutter den med at skære det øverste stykke af. Tilbage ligger der så en stor tyk stamme, som i dette tilfælde var 20 meter lang.

Dagen efter talte Helge med maskinføreren om hvor gamle disse træer var, hvilket de dog ikke

helt kunne blive enige om. Var der mon mørkt?, for da Pernille senere gik en tur med hunden, var hun samtidigt ovre for at tælle årringe, og kunne så meddele at træerne var 46 år gamle. Helge troede dog ikke på, at træer kunne blive så store på blot 46 år, selv ikke kæmpegraner. Men, men, Pernille var nu ikke så fejl på den endda, for den gode maskinfører havde nu også fundet ud af det, og kunne meddele at træerne var nøjagtigt 48 år gamle. Så det.

Disse træer, som står her, tror jeg næppe er mere end 40 år gamle, siger Helge, og det er jo ret godt skuldret, men det *er* jo også det grantræ i Danmark, som vokser hurtigst. Kæmpegranen kommer fra det nordvestlige hjørne af Amerika, og man kan let kende træet på at det har nogle vabler med tyndtflydende harpiks, som dufter særdeles dejligt hvis man trykker på dem. Blot skal man passe på ikke at få det i øjnene, da det svier forfærdeligt. Man skal heller ikke gøre det om sommeren, idet det tiltrækker myggene, hvilket heller ikke er særligt behageligt.

Den del af Rold Skov, som nu kaldes Nørreskov, har tidligere båret navnet Lundbæk Nørreskov, idet dette område har været ejet af herregården Lundbæk. Som bekendt overtog staten Buderupholm gods i 1826, og da man gerne ville have sine skove "hele", købte man, ud over mange andre skovstrækninger, også dette område af Lundbæk i 1845.

Der findes en registrant fra datiden, der fortæller hvorledes man gik hele skoven igennem for at registrere dens tilstand. Herunder hvad der var af træer, og hvilke af disse der kunne bruges eller var uanvendelige. Man måtte da konstatere, at uendelig lidt var brugbart, da bønderne havde været alt for hårde m.h.t. skovtyveri. F.eks. stod der mange træer tilbage uden kroner, mens stammerne havde været for svære at slæbe af med. Fænomenet med skovtyveri i større stil var dog ikke ualmindeligt højt op i tiden, idet dette faktisk foregik langt ind i 1900-tallet. Hvor mange egetræer var der så egentlig? Ja, det talte man også op. Man skal her tænke på, at der havde været egeskov overalt, og man skal forstå, at der på den tid stadig burde være rester af eg tilbage, men der var siger og skriver blot fire usle træer tilbage.

Vi er nu nået frem til vejkrydset med den lille dam, som ligger omtrent på det sted, hvor vi går ind i den del af Nørreskoven, som kaldes Slettingen.

Måske er det fordi den kongelige skovrider, Jens Hvass, altid stoppede på dette sted, når han var på ekskursion med folk i skoven, at vi også skal gøre det, og måske er det fordi Jens Hvass altid fortalte en "fræk" historie om hvordan kronhjortene her "sølede" sig til med velduftende væsker for at tiltrække hunnerne, at Helge også gør det. Altså fortæller historien.

Fra den lille dam er turen gennem Slettingen ned mod Lille Blåkilde ikke særlig lang. Vi stopper dog ved "møllen" oppe på bakkekammen, da folk selv må bestemme om de vil ned til det ret sumpede område på denne vinterdag. Til orientering fortæller Helge dog først lidt om forskellen på de forskellige former for kilder, og siger: Der findes fire slags kilder. Man har sumpkilder som f.eks. Kousbækken, bassinkilder som Store Blåkilde, strømkilder som Lille Blåkilde, hvor vandet kommer direkte ud af kalken, og endelig springkilder. De sidste findes dog ikke i Danmark, Springkilden ovre i Rold Vesterskov er i virkeligheden en artesisk brønd, hvor man har fået vandet til at springe ved at slå et jernrør ned i jorden.

Det er sikkert fordi vi nu befinder os på et sted, hvor der engang har ligget en skovfogedbolig ved navn Slettingen, at Helge kommer til at mindes en tildragelse fra fordums dage, da han var ejer af Hotel Rebild Park i Skørping. Her boede der et år til jul et ældre ægtepar, som hed Sletting, og da dette navn selvfølgelig tændte nogle signallamper hos Helge, spurgte han manden, om denne mon skulle stamme her fra egnen. Hvordan kan De dog vide det? Svarede manden undrende. Det var jo selvfølgelig fordi han hed Sletting, og det viste sig da også, at familien oprindeligt kom fra det omtalte skovfogedsted, og at den senere havde taget navn efter stedet. Ægteparret fortalte også, at mandens 92 årige far boede i Århus, og at han var meget åndsfrisk. Helge ville selvfølgelig gerne ville tale med denne gamle mand, hvorfor han inviterede dem alle tre til at besøge sig igen.

Den gamle Sletting kunne dog først tåle at rejse, når det var blevet sommer med sol og varme,

men da dagen endelig oprandt, havde Helge tillige inviteret flere andre af egnens ældre beboere, her iblandt Jens Ørnebjerg og Frimuth Engelst, således at der kunne blive en god snak om fordums dage. Men lige pludselig blev den gamle Sletting og Jens Ørnebjerg uenige om hvornår det var, at Rebild Bakker brændte. Og ligesom vi har det med stormen i 1981, sådan havde de gamle også et årstal, som de virkelig kunne huske, nemlig: *"Den gang Rebild Bakker brændte"*. Jens Ørnebjerg påstod, at det var i 1906, mens den gamle mand sagde, at det var i 1905. Jens Ørnebjerg blev ved med at påstå, at det var i 1906, lige ind til den gamle Anders Sletting på 92 år skar igennem og sagde: *"Det var i 1905, og a ved`et, for de` var mæder sat`ild på dem"*. Sagen var, at Anders Sletting og en anden dreng havde været hjorddrenge for Lars Kjær, og en dag havde de lavet et bål nede ved Kousbækken for at stege kartofler. Uheldigvis havde ilden fået fat i den tørre lyng, hvorfra den med vestenvinden bredte sig helt op til toppen af Rebild Bakker. Ilden nærmede sig også Top Karens hus, og da man kunne se, at huset ikke stod til at redde, ville man i det mindste prøve at redde den eneste ting i huset, som virkelig havde værdi, nemlig et gammelt almueklædeskab. Skabet var egentlig for stort til at komme ud af døren, men på forunderlig vis lykkedes det dog alligevel at få dette kostbare klenodie kantet ud af huset. Men nu skete der det mærkelige, som man her på egnen, måske på grund af overtro, tog som et under. Ilden stoppede af uforklarlige årsager lige foran Tophuset. Skabet kom dog aldrig ind igen, for selv om man normalt siger, at hvis noget kan komme den ene vej, så kan det også komme den anden, var dette helt umuligt at gøre her. Nu skal vi hen og finde den middelalderbrønd, siger Helge. På vejen til Nældedalen passerer vi ganske vist et skilt, hvor der står *"Stensat brønd"*, men det er dog ikke den vi skal lede efter, idet denne jo selvsagt har været kendt i mange år. Vi skal lidt længere mod nordøst. Her fortæller Helge det pudsige, at også den brønd vi lige har passeret, har han engang været med til at finde sammen med den daværende skovrider, Preben Møller, og nu har han så været med til at finde en ny sammen med efterfølgerens efterfølger, skovrider Uffe Laursen. Som sagt, skal Rold Skovs Venner prøve at finde denne brønd for skælmen Helge, men for en gangs skyld var det ikke skovvennerne, der fik sig den største overraskelse, men Helge selv. Der var nemlig ikke bare én, men hele tre små brønde. Og nu var sagen en ganske anden, idet der nok ikke er tale om middelalderbrønde, men måske noget så fornemt som stenalderbrønde. Dette var en så overraskende og spændende opdagelse, at Helge nu vil kontakte Aalborg Historiske Museum om sagen.

En bivirkning til hele denne historie var, at Helge, som i forvejen havde udsat et eksemplar af årsbogen *"Navnkundige træer i Rold Skov"* til den, der kunne finde brønden, nu måtte ændre dette til at skulle være tre bøger. Men dette var nok også en bagatel, set med Helges øjne, hvis fundet virkelig viser sig at være noget stort.

Som sædvanlig er vores juletur forholdsvis kort, idet vi vanen tro, og i lighed med de senere år skal slutte året af med en "julekomsammen" på Røverstuen. Turen går derfor nu rask fra Nældedalen og videre op gennem Nørreskoven til den lille p-plads på kirkevejen, hvorfra der, i modsætning den mere spredte ankomst, køres i samlet kortege mod Rebild.

I år skulle vi prøve noget helt nyt hvad maden angår, nemlig en rigtig julebuffet, og man kan kun sige, at dette var en kæmpesucces. Der var rigeligt af alt, og alt smagte bare rigtigt godt, så hvis der var nogen, som gik sultne fra bordet, var det i hvert fald deres egen skyld. Og ikke nok med at maden var perfekt, Erik fra Røverstuen havde også tilbudt at stille musik til rådighed, hvilket i praksis skete ved at Flemming Både spillede harmonika og sang viser. Bl.a. en vise, som godt kunne opfattes som værende en smule "fræk". Käthe og undertegnede kunne dog ikke se andet, end at den var "sød". Men måske forstod vi den bare ikke.

Vi har gennem hele dette år ikke kunnet lade være at omtale arbejdet med Helges nye flotte bog: *"Rold Skov - Danmarks største"*. Der kan simpelthen heller ikke uddeles superlativer nok om den, og det er jo nok fordi det er *hjerterblodet*, der flyder, som Helge sagde i radioprogram-

met *Nordjyske Billeder* den 22. december. Der var da også særdeles stor interesse for at sikre sig et signeret eksemplar fra Rold Skovs Venners side.

Man siger jo, at når det regner på præsten, så drypper det også på degnen, og man må også sige, at Helge ikke er karrig med at uddele smukke ord til sin medhjælper, ord som endda blev fulgt op af en sjælden gave, den antikvariske bog: "*Rebild og Rold*" med billeder af Sigvart Werner, og tekst af Johannes V. Jensen, Poul Lorenzen og Max Henius. Det var bare guf.

Som sædvanligt vil Rold Skovs Venner gerne påskønne Helge for alle de gode ture, og al den gode snak og muntre fortællinger, som han har beriget os med gennem året. Det er da også en ære, som går på skift mellem bestyrelsesmedlemmerne at give ham denne påskønnelse. I år var det fmd., som havde æren af at sige tak og give ham et "køleanlæg" til den nye firehjulstrækker. Og nu da fmd. for en gangs skyld havde ordet, benyttede han samtidigt lejligheden til at overrække Erik Eriksen et signeret eksemplar af Helges nye skovbog som tak for den fine modtagelse, vi har fået her på Røverstuen. Stedet drives jo netop efter et koncept, der er "lige efter vores hoved".

Herefter var det Knuds tur til at tage ordet, og som det første startede han med at give Helge en kæmpestor pakke Merci chokolade. Der var jo noget med at den sædvanlige leverandør havde glemt "turlederhonoraret" på en af de tidligere ture.

Men dét, som Knud egentlig ville, var at "sondere terrænet" for at høre om der var interesse for at vi arrangerer en seksdages tur til Bornholm i den nye sæson. Og da ca. 40 personer allerede nu viste interesse for en sådan tur, var der dermed også grundlag for at arbejde videre med sagen. Der er jo også potentielle deltagere blandt de af Rold Skovs Venner, som ikke var med på turen i dag.

Heller ikke den årlige uddeling af mandelgaver skulle mangle denne gang. Men først var der jo det med de tre årsbøger, som Helge havde udsat for at finde middelalderbrønden. Man må sige at Rold Skovs Venner består af lutter ærlige folk, for der var kun to personer, der meldte sig som vindere. Egentlig også ganske naturligt eftersom det var Helge selv, der havde fundet den ene brønd.

Vi har efterhånden prøvet mange forskellige måder at uddele mandelgaver på. F.eks. ved at udtrække numre, ved at afmærke et vist antal kuverter, eller måske lade en røver udtrække nogle strimler med medlemmernes navne på. I år skulle vi prøve noget nyt, nemlig et omvendt bankospil hvor deltager fik udleveret to spilleplader. Reglerne var således, at alle skulle rejse sig, og når der var udtrukket blot et eneste nummer på hver af de to spilleplader, var man ude af spillet og skulle sætte sig ned igen. Som præmie var der udsat 3 eksemplarer af Helges nye bog, "*Rold Skov - Danmarks største*". En præmie, som nok var værd at gå efter, og der var da også stor spænding da spillet nærmede sig sin afslutning, og der kun var få deltagere tilbage, ville spillet "gå op", eller skulle der være lodtrækning i tilfælde af divergens mellem antallet af spillere og præmier. Det *gik* lige op.

Hermed var planlægning og udførelse af årets arrangementer også "gået lige op". Nu var der blot tilbage at hygge sig sammen, nyde den gode mad, drikke sin kaffe, samt glæde sig over at vi endnu engang kan melde om en spændende og vellykket tursæson. Tak til jer alle.

p.a. december 2001.

Tegning af en krage.

Turledelse 2001:

Turleder: Helge Qvistorff, Stendalsvej 42, Skørping.
Kasserer: Birgit Eriksen, Harrildvej 30, Ø. Hornum, 9530 Støvring.
Sekretær: Knud Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.
Bestyrelsesmedlem: Carsten Skov, Moltkesvej 19, 9000 Aalborg.
Bestyrelsesmedlem: Käthe Larsen, Nibevej 220, Molbjerg, 9240 Nibe.
Formand: Per Andersen, Harlekinvej 7, 9000 Aalborg.